

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ Ε.Π.
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

**Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Περιφέρειας Ηπείρου
2014-2020**

Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος Περιφέρειας Ηπείρου

Με την συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

**Υποέργο 13:
«ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ
ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ»
Αρ. Σύμβασης : 20**

1^ο ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ

Ιωάννινα, 11 Οκτωβρίου 2022

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο
Περιφερειακής Ανάπτυξης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο
Περιφερειακής Ανάπτυξης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Περιεχόμενα

Παρουσίαση της περιοχής.....	1
Παρουσίαση της υφιστάμενης κατάστασης	1
Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά.....	1
Οικονομικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού (ανεργία και απασχόληση).....	4
Οικονομικές δραστηριότητες.....	6
Χωροταξική και πολεοδομική οργάνωση.....	6
Σύντομη αναφορά στα κυριότερα προβλήματα και χαρακτηριστικά της περιοχής.....	11
Αναπτυξιακή υστέρηση, μείωση πληθυσμού και ύπαρξη σημαντικών εμποδίων ανάπτυξης	11
Ύπαρξη περιορισμένων διασυνδέσεων με αστικά κέντρα και μειωμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες.....	12
Ύπαρξη προϋποθέσεων για ανάπτυξη δικτύων οικονομικών δραστηριοτήτων με στόχο τη δημιουργία οικονομικών συσσωμάτωσης	12
Ύπαρξη αξιόλογων πολιτιστικών και φυσικών πόρων με δυνατότητες αξιοποίησης για δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.....	14
Παρουσίαση επιχειρησιακών σχεδίων που έχουν εκπονηθεί	17
Προσδιορισμός περιοχών εφαρμογής ΟΧΕ	24
Ανάλυση των αναπτυξιακών αναγκών και του αναπτυξιακού δυναμικού της Περιφέρειας, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών διασυνδέσεων (Συνεκτική και τεκμηριωμένη SWOT ανάλυση)	24
Προσδιορισμός περιοχών που είτε παρουσιάζουν συγκεκριμένα προβλήματα/ανάγκες που πρέπει να αντιμετωπιστούν με συνολικό τρόπο, είτε διακρίνονται από σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες/προκλήσεις....	27
Αιτιολόγηση επιλογής και σύνδεση με την SWOT ανάλυση	29
Προτεραιοποίηση των προτεινόμενων σχεδίων.....	29
Στόχοι της Στρατηγικής.....	31
Αναπτυξιακό Όραμα.....	31
Περιγραφή μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης για την αντιμετώπιση των διαπιστωμένων αναπτυξιακών αναγκών και του αναπτυξιακού δυναμικού της περιοχής	31

Σύνοψη υφιστάμενων στρατηγικών και πολιτικών που σχετίζονται με την περιοχή παρέμβασης (τοπικές, περιφερειακές και εθνικές) και τεκμηρίωση συμβατότητας με αυτές.....	32
Στόχοι της Στρατηγικής (συγκεκριμένοι, μετρήσιμοι, εφικτοί, ρεαλιστικοί και χρονικά οριοθετημένοι/SMART) και αναμενόμενα αποτελέσματα	41
Ανάλυση των δραστηριοτήτων / δράσεων, σύνδεση με τους Στόχους Πολιτικής και τους Ειδικούς Στόχους του Επιχειρησιακού Προγράμματος 2021-2027 και ενδεικτικοί πόροι που απαιτούνται.....	41
Επιτελική Σύνοψη	45
Executive Summary	46

Παρουσίαση της περιοχής

Παρουσίαση της υφιστάμενης κατάστασης

Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά

Κύρια δημογραφική τάση της Περιφέρειας αποτελεί η πληθυσμιακή συρρίκνωση και γήρανση του πληθυσμού. Ο μόνιμος πληθυσμός ανέρχεται σε 336.650 άτομα και αποτελεί περίπου το 3,1% του πληθυσμού της χώρας (ΕΛΣΤΑΤ, 2011). Κατά την περίοδο 2001-2011 η Περιφέρεια Ηπείρου παρουσίασε σημαντική μείωση του μόνιμου πληθυσμού κατά 5%, ενώ η αντίστοιχη μείωση σε επίπεδο χώρας ανήλθε σε περίπου 1,6%.

Η Περιφέρεια Ηπείρου, εμφανίζει σημαντικά μικρότερη πληθυσμιακή πυκνότητα από αυτή της χώρας και κατατάσσεται ως μια από τις πλέον αραιοκατοικημένες Περιφέρειες της χώρας.

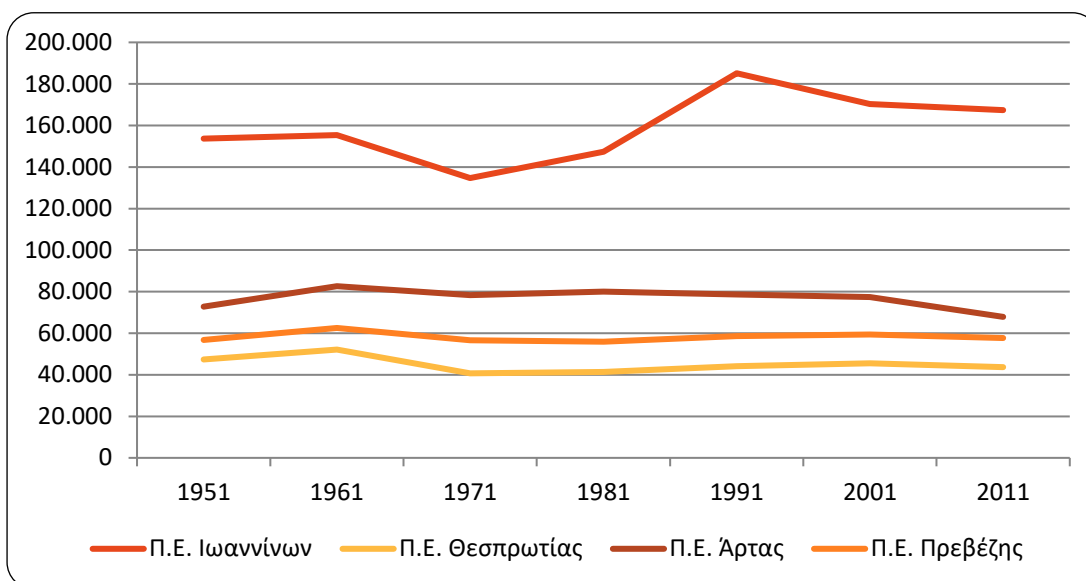
Επιπλέον, όπως και το σύνολο της χώρας, η Περιφέρεια Ηπείρου αντιμετωπίζει το πρόβλημα της πληθυσμιακής γήρανσης, όπως αποτυπώνεται και στη σχετική πυραμίδα ηλικιών της Περιφέρειας Ηπείρου.

Πίνακας 1: Εξέλιξη πληθυσμού Περιφέρειας Ηπείρου

ΕΔΑΦΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ	1951	1961	1971	1981	1991	2001	2011
Π.Ε. Ιωαννίνων	153.748	155.326	134.688	147.304	185.142	170.244	167.901
Π.Ε. Θεσπρωτίας	47.299	52.125	40.684	41.278	44.102	45.508	43.587
Π.Ε. Άρτας	72.717	82.630	78.376	80.044	78.704	77.334	67.877
Π.Ε. Πρεβέζης	56.779	62.523	56.586	55.915	58.628	59.334	57.491
Ήπειρος	330.543	352.604	310.334	324.541	339.576	352.420	336.856
Ελλάδα	7.632.801	8.388.553	8.768.641	9.740.417	10.252.580	10.939.605	10.816.286

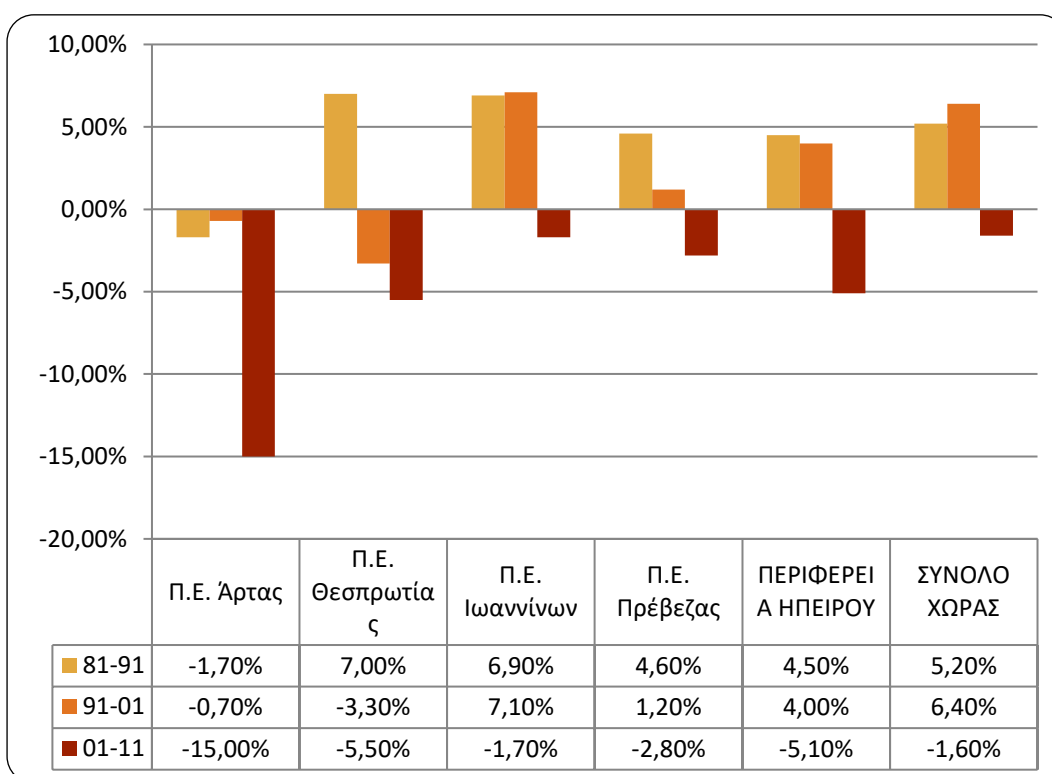
* Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ (Απογραφές πληθυσμού)

Γράφημα 1: Εξέλιξη πληθυσμού Περιφερειακών Ενοτήτων Ηπείρου

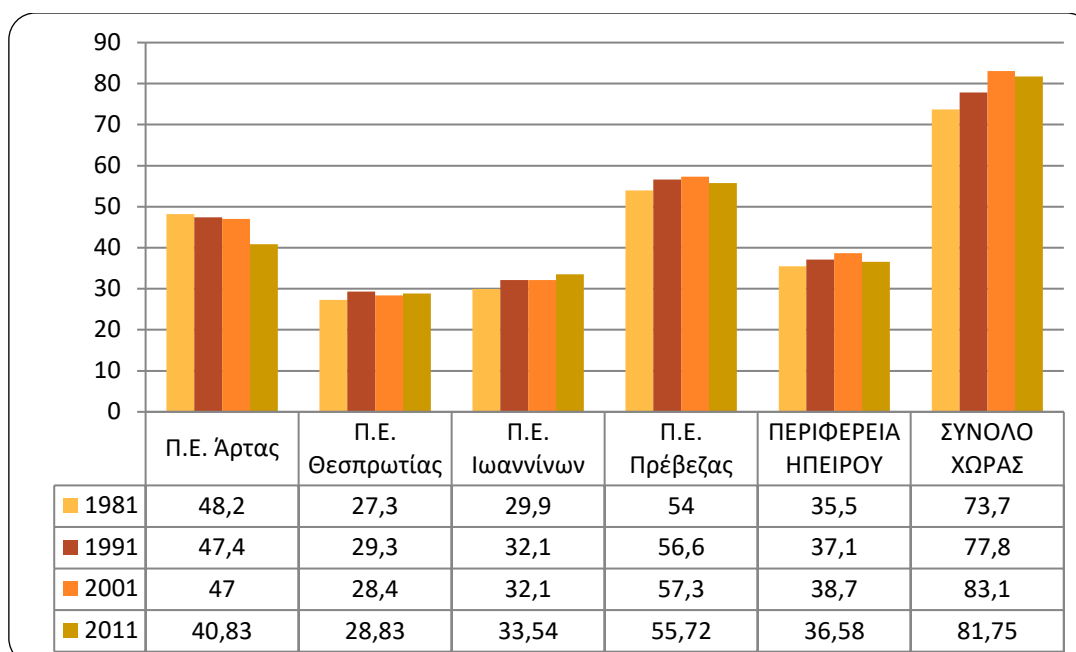
* Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ (Απογραφές πληθυσμού)

Γράφημα 2: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού

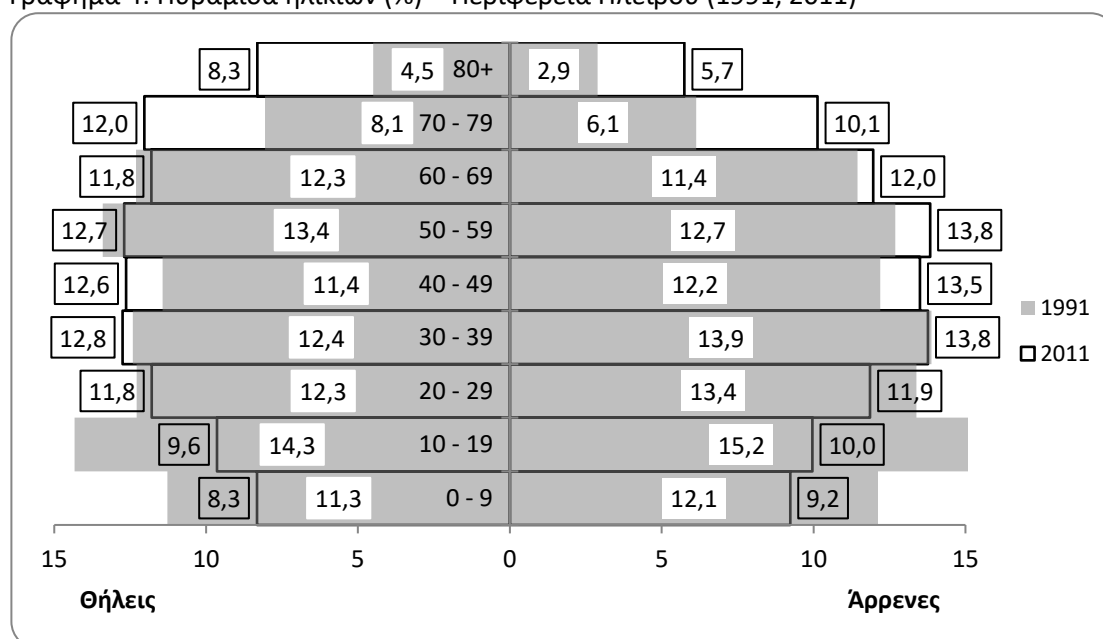
* Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ (Απογραφές πληθυσμού)

Γράφημα 3: Εξέλιξη Πληθυσμιακής Πυκνότητας

* Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ (Απογραφές πληθυσμού)

Γράφημα 4: Πυραμίδα ηλικιών (%) – Περιφέρεια Ηπείρου (1991, 2011)

Τέλος, σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία της απογραφής του 2021, ο μόνιμος πληθυσμός της Περιφέρειας Ηπείρου μειώθηκε κατά 5,1% σε σχέση με το 2011

(από 336.856 σε 319.543). Αντίστοιχα, ο μόνιμος πληθυσμός της χώρα μειώθηκε κατά 3,5%.

Οικονομικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού (ανεργία και απασχόληση)

Η ανεργία στην Περιφέρεια Ηπείρου παρουσιάζει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά σε σχέση με τις υπόλοιπες Περιφέρειες (Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, Α' τρίμηνο 2022, ΕΛΣΤΑΤ).

Ειδικότερα, η Περιφέρεια Ηπείρου έχει ποσοστό ανεργίας 12,3%, η Περιφέρεια Πελοποννήσου 10,4% και η Περιφέρεια Αττικής 10,5%. Το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας το α' τρίμηνο του 2022 καταγράφεται στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (24,4%). Σε επίπεδο Χώρας καταγράφεται ποσοστό ανεργίας 13,8% με το ποσοστό να φθάνει στο 18% στις γυναίκες ενώ στους άνδρες το 10,5%.

Σύμφωνα με την ετήσια Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ για το 2020¹, στην Περιφέρεια Ηπείρου:

- Οι απασχολούμενοι ανέρχονταν στους 108,8 χιλιάδες, εκ των οποίων:
  - ο 15 χιλιάδες στον πρωτογενή τομέα,
  - ο 14,4 χιλιάδες στον δευτερογενή τομέα, και
  - ο 79,3 χιλιάδες στον τριτογενή τομέα (εκ των οποίων 16,9 χιλιάδες στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων, 11 χιλιάδες σε δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης, 22,7 χιλιάδες στην δημόσια διοίκηση και άμυνα, και στην εκπαίδευση)
- Όσον αφορά το επάγγελμα κύριας απασχόλησης:
  - ο 26,5 χιλιάδες είναι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές,
  - ο 21,6 χιλιάδες είναι επαγγελματίες,
  - ο 13 χιλιάδες είναι ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς
  - ο 10,2 χιλιάδες είναι ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα
  - ο 9,8 χιλιάδες υπάλληλοι γραφείου
  - ο 8,4 χιλιάδες είναι τεχνικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα
  - ο 7,7 χιλιάδες είναι χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού και συναρμολογητές

¹ <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO03/>

- ο 6,9 χιλιάδες είναι ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνάκτες και μικροεπαγγελματίες

- Όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης των απασχολούμενων:
  - ο 40,3 χιλιάδες (37,1%) είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης,
  - ο 53,9 χιλιάδες (49,5%) είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας και μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ
  - ο 14,4 χιλιάδες (13,2%) είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης
- Οι δε άνεργοι ανέρχονταν στους 23,6 χιλιάδες. Όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης τους: 20,7% είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, 66,1% απόφοιτοι δευτεροβάθμιας και μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και 13,1% απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.
- Η διάρκεια της ανεργίας για το 59,5% των ανέργων ήταν πάνω από 24 μήνες ενώ το 15,8% των ανέργων δεν είχε αρχίσει να αναζητά εργασία ή διάρκεια της ανεργίας ήταν μικρότερη από 5 μήνες.

Οικονομικές δραστηριότητες

Στη δομή της παραγωγικής βάσης της Περιφέρειας Ηπείρου, οι γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες, βασιζόμενες στη διαθεσιμότητα και αξιοποίηση αξιόλογων φυσικών πόρων, εξακολουθούν να καθορίζουν τη φυσιογνωμία της Ηπείρου, συνδεδεμένες με μια σειρά άλλων συμπληρωματικών δραστηριοτήτων τόσο του δευτερογενούς όσο και του τριτογενούς τομέα, όπως το εμπόριο, η μεταποίηση, η εκπαίδευση, η παροχή υπηρεσιών υγείας, οι μεταφορές και ο τουρισμός.

Ο πρωτογενής τομέας στην Περιφέρεια Ηπείρου κατέχει υψηλό μερίδιο περιφερειακού ΑΕΠ (8,4%) και μερίδιο απασχόλησης (17,5%). Η Ήπειρος παράγει μια ποικιλία γεωργικών προϊόντων, από τα οποία τα πιο σημαντικά είναι τα δημητριακά και τα εσπεριδοειδή ενώ ιδιαίτερα αναπτυγμένη είναι και η ζωική παραγωγή κυρίως γάλακτος και διαφόρων γαλακτοκομικών προϊόντων όπως το τυρί. Η δε παράκτια και εσωτερική ιχθυοκαλλιέργεια χαρακτηρίζεται από υψηλούς βαθμούς καθετοποίησης και εξωστρέφειας. Η Περιφέρεια Ηπείρου είναι η μοναδική περιοχή της χώρας που συνδυάζει ποικίλα υδατικά μέσα, πολλά είδη εκτρεφόμενων ψαριών και πολλές μεθόδους εκτροφής.

Ο δευτερογενής τομέας συμμετέχει στο ΑΕΠ σε ποσοστό 16,8%. Η βιομηχανική δραστηριότητα περιλαμβάνει τομείς χαμηλής ειδίκευσης, όπως τρόφιμα, ποτά και κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα. Χωρικά, η μεταποιητική δραστηριότητα συγκεντρώνεται κυρίως στα Ιωάννινα και στη συνέχεια των άλλων βασικών αστικών κέντρων ενώ στη μεθοριακή ζώνη, η μεταποιητική δραστηριότητα παραμένει σε σχετικά χαμηλά επίπεδα.

Αναφορικά με τον τριτογενή τομέα, καταλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό στην Περιφέρεια Ηπείρου, τόσο από άποψη ΑΕΠ (74,8%) όσο και απασχόλησης (68,7%). Ο τουρισμός συμβάλλει σε σημαντικό βαθμό στη διάρθρωση της παραγωγικής και οικονομικής δραστηριότητας της περιοχής.

Η Περιφέρεια Ηπείρου αποτελεί, σε όρους ΑΕΠ, την φτωχότερη Περιφέρεια της Ηπειρωτικής Ελλάδας. Συνολικά, παράγει το 2,2% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας, ποσοστό που παραμένει αμετάβλητο κατά τη διάρκεια των ετών.

Χωροταξική και πολεοδομική οργάνωση

Ο χωροταξικός σχεδιασμός είναι το βασικό εργαλείο για την ολοκληρωμένη χωρική οργάνωση και αειφορική ανάπτυξη μιας περιοχής, καθώς προωθεί ισόρροπα την κοινωνική και οικονομική συνοχή, την ανταγωνιστικότητα και την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ο Ν. 2742/99 καθορίζει ένα συστηματικό πλαίσιο διαμόρφωσης του χωροταξικού σχεδιασμού, για όλη την επικράτεια, το οποίο στηρίζεται σε τρία επίπεδα. Στο ανώτατο επίπεδο εντάσσεται το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Γ.Π.Χ.Σ.Α.Α), που αφορά τη μακροπρόθεσμη χωρική ανάπτυξη του εθνικού χώρου και έχει θεσμοθετηθεί το 2008 (ΦΕΚ 128 Α/03.07.2008).

Το δεύτερο επίπεδο αφορά τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α), με τα οποία εξειδικεύονται ή και συμπληρώνονται οι κατευθύνσεις του Γενικού Πλαισίου και αφορά ιδίως α) ορισμένους τομείς ή κλάδους παραγωγικών δραστηριοτήτων εθνικής σημασίας (βιομηχανία, τουρισμός κλπ) και β) ορισμένες ειδικές περιοχές του εθνικού χώρου (παράκτιες, νησιώτικες, ορεινές κλπ).

Το τρίτο επίπεδο αφορά τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΣΧΑΑ), που καταρτίζονται για κάθε περιφέρεια της χώρας καταρτίζονται για κάθε περιφέρεια της χώρας. Σ' αυτά προσδιορίζονται, με προοπτική 15 ετών οι βασικές προτεραιότητες και οι στρατηγικές επιλογές για την ολοκληρωμένη και αειφόρο ανάπτυξη του χώρου σε επίπεδο περιφέρειας.

Περαιτέρω, τα ΠΠΣΧΑΑ αποτελούν τη βάση αναφοράς για τον συντονισμό και την εναρμόνιση των επί μέρους πολιτικών, προγραμμάτων και επενδυτικών σχεδίων του κράτους, των δημοσίων οργανισμών και επιχειρήσεων και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτης και δεύτερης βαθμίδας, που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στη συνοχή και ανάπτυξη του περιφερειακού χώρου.

Η αναθεώρηση του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Ηπείρου εγκρίθηκε με την υπ.αριθμ. ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/78523/1208 (ΦΕΚ 286/Τεύχος Α.Α.Π./28-11-2018) και αναθεωρεί και αντικαθιστά το προγενέστερο Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της Περιφέρειας.

Το ΠΧΠ Ηπείρου στοχεύει στη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου επιτελικού στρατηγικού προγράμματος χωρικών πολιτικών για την Περιφέρεια, το οποίο θα αποτελέσει το βασικό πλαίσιο χωροταξικών, πολεοδομικών, περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών επιλογών για το χρονικό ορίζοντα ισχύος του.

Οι γενικοί στόχοι του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας είναι οι εξής:

- ◆ Εναρμόνιση των διατάξεων του ΠΧΠ με τα θεσμοθετημένα εθνικής κλίμακας πλαίσια (Γενικό και Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια) και εξειδίκευση των κατευθύνσεών τους στο επίπεδο της Περιφέρειας Ηπείρου.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- ◆ Βελτίωση και αξιοποίηση της διεθνούς αναγνωσιμότητας και της γεωπολιτικής θέσης της Περιφέρειας, στη βάση ενός εξωστρεφούς προτύπου ανάπτυξης.
- ◆ Εξασφάλιση των προϋποθέσεων και ενεργοποίηση μηχανισμών για την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Περιφέρειας με κριτήριο τη βελτίωση των τοπικών κοινωνικών και οικονομικών παραμέτρων.
- ◆ Υποστήριξη της δημογραφικής δυναμικής, περιορισμός του ποσοστού ανεργίας σε επίπεδα συγκρίσιμα με τον εθνικό μέσο όρο και άμβλυση των αντιθέσεων μεταξύ αστικών κέντρων και αγροτικής ενδοχώρας.
- ◆ Βελτίωση των προϋποθέσεων αξιοποίησης των διαθέσιμων για:
  - την ενίσχυση, εκσυγχρονισμό και αναβάθμιση της πρωτογενούς παραγωγής,
  - τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, τον εκσυγχρονισμό και την ενίσχυση των μεταποιητικών επιχειρήσεων και τη σύνδεσή τους με την έρευνα και την καινοτομία,
  - την αναβάθμιση του τριτογενούς τομέα μέσα από τη στοχευμένη ενίσχυση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων (διαμόρφωση ισχυρής και διακριτής τουριστικής ταυτότητας, υποστήριξη του ερευνητικού έργου του Πανεπιστημίου των Ιωαννίνων, αναβάθμιση της ποιότητας και βελτίωση της ελκυστικότητας των υποδομών Υγείας στην ευρύτερη περιοχή: Β. Ιόνιο, Ν. Αλβανία).
- ◆ Ενίσχυση του ρόλου των αστικών κέντρων της Περιφέρειας και ιδίως των Ιωαννίνων, μέσα από την αξιοποίηση και ολοκλήρωση των νέων μεταφορικών δικτύων και της διοικητικής αναδιάρθρωσης, με προοπτική τη διαμόρφωση αστικών πόλων με διαπεριφερειακό και διεθνή ρόλο.
- ◆ Έλεγχος της εκτός σχεδίου δόμησης, διαχείριση των οχλουσών χρήσεων, ενίσχυση του ρόλου των οικισμών στην κατεύθυνση της λειτουργικής, χωρικής και θεματικής ολοκλήρωσης του οικιστικού δικτύου.
- ◆ Προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση του φυσικού και πολιτισμικού κεφαλαίου και του τοπίου, έλεγχος και περιορισμός των πηγών ρύπανσης, βελτίωση της ποιότητας των φυσικών και πολιτισμικών πόρων.
- ◆ Παροχή κατευθύνσεων χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού στον υποκείμενο ή θεματικά εξειδικευμένο σχεδιασμό της Περιφέρειας.

Οι στόχοι που θέτει το ΠΧΠ σε σχέση με τη βελτίωση του γεωπολιτικού ρόλου της Περιφέρειας στο εθνικό, βαλκανικό και ευρωπαϊκό χωρικό σύστημα υλοποιούνται ιδίως μέσα από την εξυπηρέτηση των ακολούθων στρατηγικών κατευθύνσεων:

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- ◆ Αξιοποίηση της θέσης της Περιφέρειας στον άξονα Αδριατικής - Ιονίου με έμφαση στους τομείς του τουρισμού, της ενέργειας και των μεταφορών.
- ◆ Αναδιαμόρφωση των εμπορικών, πολιτισμικών, παραγωγικών σχέσεων με την Αλβανία, εν όψει και της πρόβλεψης για είσοδό της στην ΕΕ.
- ◆ Ενίσχυση και προβολή του ρόλου των αστικών κέντρων και ιδιαίτερα των Ιωαννίνων ως πόλων εκπαίδευσης, έρευνας, καινοτομίας, εμπορίου, τουρισμού και παροχής υπηρεσιών υγείας. Στόχος η γεωπολιτική και λειτουργική αναβάθμιση των σημαντικών πόλων της Περιφέρειας, στο χώρο των Δυτικών Βαλκανίων.
- ◆ Διαμόρφωση αναπτυξιακών αξόνων και πόλων διαπεριφερειακής και διεθνούς εμβέλειας μέσα από την αξιοποίηση των υφιστάμενων και προγραμματισμένων μεταφορικών υποδομών (Εγνατία Οδός, Δυτικός άξονας, λιμένας Ηγουμενίτσας, αεροδρόμιο Ιωαννίνων, σιδηρόδρομος).
- ◆ Ενίσχυση, εκσυγχρονισμός και καθετοποίηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, προβολή και κατοχύρωση των προϊόντων του πρωτογενούς τομέα της Ηπείρου στα οποία έχει, ή μπορεί σχετικά εύκολα να διαμορφώσει συγκριτικό πλεονέκτημα (κρέας, γαλακτοκομικά, ιχθυοκαλλιέργειες, λάδι, προϊόντα ΠΟΠ/ΠΓΕ κ.λπ.) και σύνδεσή τους με την τουριστική δραστηριότητα.
- ◆ Στοχευμένη υποστήριξη της μεταποιητικής δραστηριότητας ώστε να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα και να ενισχυθεί η εξωστρέφεια του τομέα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη σύνδεση της μεταποίησης με τον πρωτογενή τομέα. Στόχος είναι η ενίσχυση των εξαγωγών τελικών καταναλωτικών προϊόντων.
- ◆ Χωρικά και παραγωγικά στοχευμένη προσέλκυση επενδύσεων ιδιαίτερα στους τομείς βιομηχανίας, μεταφορών και τουρισμού.
- ◆ Αξιοποίηση του συνόλου των τουριστικών πόρων της Περιφέρειας με στόχο τη συγκρότηση πολυθεματικών τουριστικών δικτύων. Η διαφοροποίηση της ταυτότητας του τουριστικού προϊόντος της Ηπείρου σε σχέση με τον ανταγωνισμό της ευρύτερης περιοχής πρέπει να στηρίζεται στην ποικιλία και την ποιότητα των τουριστικών πόρων και στην έντονη εναλλαγή του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος.
- ◆ Ενίσχυση της δικτύωσης με τους τουριστικούς προορισμούς των νησιών του Βορείου Ιονίου (Κέρκυρα, Παξοί, Λευκάδα), μέσα από τη διαμόρφωση κυρίως συμπληρωματικού και δευτερευόντως ανταγωνιστικού τουριστικού προϊόντος.
- ◆ Ανάδειξη, αξιοποίηση και προστασία φυσικού και πολιτιστικού πλούτου και ενίσχυση προβολής της ιδιαιτερότητάς του.

Η Ήπειρος διακρίνεται σε τέσσερις βασικούς αναπτυξιακούς άξονες (τον εγκάρσιο άξονα Ανατολής – Δύσης, τον κεντρικό άξονα Βορρά – Νότου, τον παράκτιο Ιόνιο άξονα, και την οροσειρά της Πίνδου) ενώ οι πόλοι ανάπτυξης είναι:

- ◆ Τα Ιωάννινα, έδρα της Περιφέρειας και πρωτεύων εθνικός πόλος, αποτελούν το σημαντικότερο αστικό κέντρο της Ηπείρου.
- ◆ Η Ηγουμενίτσα, ο ρόλος της οποίας επαναπροσδιορίζεται στις νέες γεωπολιτικές συνθήκες με βάση την ύπαρξη του λιμανιού και την αναγκαιότητα για την αξιοποίησή του όχι μόνο ως εμπορικού κόμβου (ρόλος ο οποίος φαίνεται να περιορίζεται σε σχέση με τον αρχικό σχεδιασμό) αλλά και ως λιμένα υποστήριξης και άλλων δραστηριοτήτων
- ◆ Η Πρέβεζα, που αποτελεί τον κύριο πόλο υποστήριξης τουριστικών δραστηριοτήτων στο νότιο τμήμα του παρακτίου μετώπου της Ηπείρου
- ◆ Η Άρτα, η οποία παραδοσιακά αποτελεί τον πόλο γύρω από τον οποίο συγκεντρώνεται σημαντικό τμήμα της πρωτογενούς παραγωγής της Ηπείρου αλλά και της μεταποίησης αγροτο-κτηνοτροφικών προϊόντων, αναμένεται να διατηρήσει αυτό το ρόλο. Προωθείται η αναβάθμιση της ταυτότητας του πόλου στο πλαίσιο των απαιτήσεων που θέτει ο αναγκαίος εκσυγχρονισμός της πρωτογενούς παραγωγής και της μεταποίησης.
- ◆ Το Μέτσοβο αποτελεί τον πέμπτο κύριο πόλο ανάπτυξης της Περιφέρειας. Βασικός προσανατολισμός παραμένει η ενίσχυση της ταυτότητας των προϊόντων της πρωτογενούς παραγωγής και η περαιτέρω σύνδεση του πρωτογενούς τομέα με την τουριστική δραστηριότητα.

Αναφορικά με τη διάρθρωση του οικιστικού δικτύου της Περιφέρειας επισημαίνεται ότι:

- ◆ Οι μεγαλύτερες αστικές συγκεντρώσεις εντοπίζονται στα 4 αστικά κέντρα της Περιφέρειας (Ιωάννινα, Άρτα, Πρέβεζα και Ηγουμενίτσα) και σε 15 μεγάλους οικισμούς (> 2.000 κατ.).
- ◆ Στο παράκτιο μέτωπο (ΠΕ Θεσπρωτίας και Πρέβεζας) όλοι οι Καλλικράτειοι Δήμοι έχουν μεγάλα ημιαστικά κέντρα (> 2.000 κατ.) ενώ εντοπίζονται και μεσαία (οικισμοί >1.000 κατ.), αναδεικνύοντας ένα σχετικά συμπαγές και ισόρροπο πλέγμα οικισμών.
- ◆ Επίσης, πύκνωση μεγάλων οικιστικών κέντρων εντοπίζεται στο λεκανοπέδιο Ιωαννίνων και στην πεδινή περιαστική ζώνη της Άρτας.

- ◆ Εντοπίζεται στην Περιφέρεια Ηπείρου απουσία δυναμικών αστικών κέντρων 3ου και 4ου επιπέδου, ήτοι δευτερευόντων και λοιπών εθνικών πόλων αντιστοίχως.
  - Οικιστικό κέντρο 2ου επιπέδου κατατάσσονται τα Ιωάννινα.
  - Οικιστικό κέντρο 5ου επιπέδου κατατάσσονται οι πόλεις Άρτα, Ηγουμενίτσα και Πρέβεζα που είναι οι έδρες των Π.Ε. Άρτας, Θεσπρωτίας και Πρέβεζας αντιστοίχως και αποτελούν μαζί με τα Ιωάννινα τα κύρια αστικά κέντρα της Περιφέρειας Ηπείρου.
  - Ως οικιστικό κέντρο 5ου επιπέδου κατατάσσονται τα οικιστικά κέντρα που παραμένουν δυναμικά ημιαστικά κέντρα καθώς συσπειρώνουν λειτουργικές οικιστικές δικτυώσεις στη ζώνη επιρροής τους και ένα πλέγμα επαρκών εξυπηρετήσεων: Μέτσοβο, Κόνιτσα και Πράμαντα στην Π.Ε. Ιωαννίνων, Φιλιππιάδα και το δίπολο Καναλάκι-Πάργα στην Π.Ε. Πρέβεζας, η Παραμυθιά και Φιλιάτες στην Π.Ε. Θεσπρωτίας, τα Άγναντα στην Π.Ε. Άρτας.
  - Ως οικιστικά κέντρα 7ου επιπέδου κατατάσσονται τα υπόλοιπα οικιστικά κέντρα της Περιφέρειας που αποτελούν κατά κύριο λόγο έδρες των πρώην Καποδιστριακών Δήμων.

Σύντομη αναφορά στα κυριότερα προβλήματα και χαρακτηριστικά της περιοχής

Αναπτυξιακή υστέρηση, μείωση πληθυσμού και ύπαρξη σημαντικών εμποδίων ανάπτυξης

Η Ήπειρος αποτελεί μια από τις Περιφέρειες με το χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, αντιμετωπίζει υψηλό ποσοστό ανεργίας, ο πληθυσμός της μειώνεται, ενώ το πρόβλημα της γήρανσης του πληθυσμού αυξάνεται. Επίσης, λόγω της γεωμορφολογίας και της ύπαρξης ορεινών και απομακρυσμένων περιοχών, εμφανίζει διαπεριφερειακές και ενδοπεριφερειακές ανισότητες σε ό,τι αφορά τη δυνατότητα πρόσβασης του πληθυσμού στα αστικά κέντρα καθώς και σε υπηρεσίες.

Ύπαρξη περιορισμένων διασυνδέσεων με αστικά κέντρα και μειωμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες

Η ολοκλήρωση των οδικών αξόνων της Εγνατίας και της Ιόνιας Οδού έχει μειώσει τις χρονοαποστάσεις της Περιφέρειας Ηπείρου με την υπόλοιπη Ελλάδα. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια των προηγούμενων προγραμματικών περιόδων έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικά έργα βελτίωσης/ανάπτυξης του οδικού δικτύου,

Ωστόσο, λόγω της γεωμορφολογίας της Ηπείρου, η περιοχή αντιμετωπίζει προβλήματα κινητικότητας και οδικής συνδεσιμότητας που απαιτείται να επιλυθούν προκειμένου να αυξηθεί η ελκυστικότητά της ως προορισμός και η περαιτέρω ανάπτυξή της.

Η σύνδεση της Πρέβεζας και της περιοχής των Τζουμέρκων με την Ιόνια Οδό, η βελτίωση της παραθαλάσσιας οδού Ηγουμενίτσας-Πρέβεζας καθώς και η συνέχιση της Ιόνιας Οδού ως τα ελληνο-αλβανικά σύνορα (Κακαβιά) είναι ορισμένα ζωτικής σημασίας έργα για την βελτίωση διασυνδέσεων μεταξύ των περιοχών της Ηπείρου.

Το γεγονός ότι η αεροπορική σύνδεση με την Περιφέρεια είναι περιορισμένη, όπως και το ότι δεν υπάρχει σιδηροδρομικό δίκτυο, καθιστούν επιβεβλημένη την ολοκλήρωση των αναγκαίων οδικών υποδομών για την ανάπτυξη της περιοχής.

Ύπαρξη προϋποθέσεων για ανάπτυξη δικτύων οικονομικών δραστηριοτήτων με στόχο τη δημιουργία οικονομιών συσσωμάτωσης

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ), αν και αποτελούν τη ραχοκοκαλιά των περισσότερων οικονομιών, δέχονται και τις περισσότερες πιέσεις στο πεδίο του ανταγωνισμού λόγω του μικρού μεγέθους τους και της τοπικότητας που χαρακτηρίζει την παραγωγή και τη διάθεση των προϊόντων τους. Παράλληλα, στρατηγικά σχέδια ανάπτυξης περιφερειών, περιοχών και πόλεων προσπαθούν να προελκύσουν περισσότερες ιδιωτικές επενδύσεις, πιο εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό και περισσότερες επιχειρήσεις. Οι στρατηγικές αυτές πολλές φορές περιλαμβάνουν κίνητρα και στοχεύουν στη δημιουργία οικονομιών κλίμακας στις επιχειρήσεις. Μία από αυτές τις στρατηγικές είναι η ενθάρρυνση δημιουργίας συνεργατικών σχηματισμών, όπως δίκτυα επιχειρήσεων και συστάδες (clusters) επιχειρήσεων.

Οι συνεργατικοί σχηματισμοί προσφέρουν πολλά οφέλη στις επιχειρήσεις που διασυνδέονται, όπως μείωση του μέσου κόστους παραγωγής, ευκολότερη εύρεση εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία κτλ. Τα τελευταία τριάντα περίπου χρόνια οι

συνεργατικοί σχηματισμοί (κυρίως τα clusters) αποτελούν κορυφαίο παράδειγμα πολιτικής για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και την κατάκτηση νέων αγορών και καταλαμβάνουν περίοπτες θέσεις στην αναπτυξιακή ατζέντα των πιο ανεπτυγμένων οικονομιών.

Οι συνεργατικοί σχηματισμοί μπορούν να έχουν πολλαπλές μορφές. Μπορούν να είναι δίκτυα επιχειρήσεων και συνεταιρισμοί που συνεργάζονται μεταξύ τους είτε για τη μείωση του μέσου κόστους προμηθειών και παραγωγής και διάθεσης συγκεκριμένων προϊόντων είτε να στοχεύουν στην καλύτερη προβολή των προϊόντων τους ή της τοπικής αγοράς τους. Ακόμα μπορούν να είναι άτυποι, δηλαδή η συνεργασία να μη δομείται μέσω ενός πρωτοκόλλου συνεργασίας με ορισμένα καθήκοντα και υποχρεώσεις κάθε εταίρου, ή να είναι τυπικοί (θεσμοθετημένοι), δηλαδή να υπάρχει πρωτόκολλο και όλες οι ενέργειες του σχηματισμού να υπόκεινται σε κοινούς στόχους και αμοιβαία οφέλη. Η πιο ολοκληρωμένη μορφή συνεργατικού σχηματισμού όσον αφορά τις λειτουργίες του και τα οφέλη των επιχειρήσεων που συνεργάζονται αποτελεί το παράδειγμα του cluster.

Οι πολιτικές για τη δημιουργία clusters αποτελούν πλέον μία από τις πιο διαδεδομένες πρακτικές στην Ε.Ε. για την ενδυνάμωση και ενίσχυση των ΜμΕ. Παρ' όλα αυτά, η δημιουργία ενός cluster δεν είναι «εύκολη υπόθεση», όπως έχει αποδειχθεί μέσα από την ελληνική πραγματικότητα και μέσα από διάφορες άλλες προσπάθειες στον ευρωπαϊκό χώρο. Η δημιουργία cluster έχει συγκεκριμένα στάδια ανάπτυξης, αλλά και κάποιες προϋποθέσεις, όπως είναι η προ-ύπαρξη άτυπων συνδέσεων μεταξύ επιχειρήσεων που λειτουργούν και συσπειρώνονται σε συγκεκριμένες χωρικές ενότητες και το πνεύμα συνεργασίας και εμπιστοσύνης μεταξύ των επιχειρήσεων.

Στην Περιφέρεια Ηπείρου, προϋποθέσεις για την ανάπτυξη δικτύων οικονομικών δραστηριοτήτων και τον σχηματισμό άτυπων ή τυπικών δικτύων επιχειρήσεων μπορούν να προσδιοριστούν:

- Στην περιοχή της Σαγιάδας, όπου παρατηρείται συγκέντρωση επιχειρήσεων ιχθυοκαλλιέργειας
- Στο Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Ηπείρου (ΕΤΕΠΗ) στα Ιωάννινα, το οποίο λειτουργεί από το 2003 και το οποίο, πέρα από την διάχυση της τεχνογνωσίας που παράγεται στην ακαδημαϊκή κοινότητα και τα ερευνητικά κέντρα / ινστιτούτα, λειτουργεί και ως «Θερμοκοιτίδα» νέων επιχειρήσεων όπου μικρές αλλά δυναμικά ανερχόμενες επιχειρήσεις έχουν σκοπό την προώθηση της καινοτομίας σε συνεργασία με ερευνητικά ιδρύματα για την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών.

- Στο Κέντρο Παραδοσιακής Βιοτεχνίας Ιωαννίνων, στο λειτουργούν εργαστήρια αργυροχοΐας, μουσείο, αίθουσα πολιτιστικών εκδηλώσεων, καφετέρια – εστιατόριο και Πρατήριο Λιανικής Πώλησης Προϊόντων Αργυροχοΐας.
- Στο Πάρκο Υψηλής Τεχνολογίας και Έρευνας στην περιοχή της Πεδινής απέναντι από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Το Πάρκο θα αναπτυχθεί σε μια έκταση 40 στρεμμάτων στην οποία σε μια διετία θα δημιουργηθούν εγκαταστάσεις 15.000 τετραγωνικών μέτρων στις οποίες θα στεγαστούν εταιρείες καινοτομίας, νέων τεχνολογιών και πληροφορικής. Για την χρηματοδότηση της κατασκευής του έχει υποβληθεί αίτηση στο «Ελλάδα 2.0»

Επιπλέον, θα πρέπει να αναφερθεί ότι στο πλαίσιο της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» της Περιφέρειας Ηπείρου κατά την Προγραμματική Περίοδο 2014-2020, συστάθηκε και λειτουργεί το Τοπικό Σύμφωνο Υποστήριξης και Ανάπτυξης, το οποίο απαρτίζεται σήμερα από 50 επιχειρήσεις από όλη την Ήπειρο που έχουν πιστοποιηθεί σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπει το Τοπικό Σύμφωνο.

Ύπαρξη αξιόλογων πολιτιστικών και φυσικών πόρων με δυνατότητες αξιοποίησης για δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Περιφέρειας (φυσικό περιβάλλον, πολιτιστική κληρονομιά, αρχαιολογικοί χώροι κλπ.) μπορούν να προσφέρουν δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης, οι οποίες θα ενισχύσουν ταυτόχρονα και την κοινωνική συνοχή. Έχει επιβεβαιωθεί πως ο τουρισμός και ο πολιτισμός, συμβάλλουν σημαντικά προς αυτήν την κατεύθυνση. Με βάση τα ανωτέρω, απαιτείται η προώθηση, ανάπτυξη και αναβάθμιση δημόσιων υποδομών και υπηρεσιών τοπικού ή περιφερειακού χαρακτήρα σε τομείς όπως ο πολιτισμός και ο τουρισμός, με στόχο την ενίσχυση του κοινωνικού ιστού της Περιφέρειας παράλληλα με την τοπική ανάπτυξη και στήριξη της περιφερειακής οικονομίας.

Η γεωγραφική θέση, αλλά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Ηπείρου (φυσικό περιβάλλον, πολιτιστική κληρονομιά και αξιόλογοι αρχαιολογικοί χώροι, παραγωγή αξιόλογων προϊόντων του φυτικού και ζωικού κεφαλαίου) μπορούν να προσφέρουν δυνατότητες ανάπτυξης αλλά και διαφοροποίησης των τοπικών οικονομιών με βάση και τα τοπικά πλεονεκτήματα (τουρισμός, πολιτισμός, πρωτογενής τομέας), στο πλαίσιο ενός ολοκληρωμένου σχεδιασμού.

Η Ήπειρος διαθέτει ένα ιδιαίτερα πλούσιο και ποικιλόμορφο φυσικό περιβάλλον που περιλαμβάνει από αλπικά οικοσυστήματα έως εκτεταμένους παράκτιους υγροβιότοπους. Στα όρια της Περιφέρειας Ηπείρου βρίσκονται συνολικά είκοσι

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

επτά (27) περιοχές οι οποίες εντάσσονται στον Εθνικό Κατάλογο Περιοχών του Δικτύου NATURA 2000, τριάντα επτά (37) καταφύγια άγρια ζωής (ΚΑΖ), από τα οποία πέντε (5) ανήκουν διοικητικά στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, μία (1) περιοχή προστασίας της φύσης, δύο (2) εθνικά πάρκα, δύο (2) εθνικοί δρυμοί, δύο (2) αισθητικά δάση, τρία (3) διατηρητέα μνημεία της φύσης και ένας (1) υγροβιότοπος Ramsar διεθνούς σημασίας, καθώς και το Παγκόσμιο Γεωπάρκο Βίκου-Αώου της UNESCO. Το απόθεμα αυτό αποτελεί κύριο αναπτυξιακό πόρο και θα πρέπει να διαφυλαχθεί.

Επιπρόσθετα στην περιοχή υπάρχουν ιαματικές πηγές, οι οποίες οφείλουν την ύπαρξή τους στο γεωθερμικό δυναμικό του υπεδάφους. Συνολικά εντοπίζονται τέσσερις ιαματικές πηγές, δύο στο βόρειο τμήμα της Περιφέρειας Ηπείρου και δύο στο νότιο τμήμα:

- τα ατμόλουτρα στην περιοχή Αμαράντου Κόνιτσας στην Π.Ε. Ιωαννίνων, τα οποία είναι τα μοναδικά στο είδος τους στη χώρα,
- η ιαματική πηγή Καβασίλων - Πυξαριάς στην Π.Ε. Ιωαννίνων,
- η ιαματική πηγή Πρέβεζας στην Π.Ε. Πρέβεζας, και
- η ιαματική πηγή στο Χανόπουλο στην Π.Ε. Άρτας.

Το πλούσιο φυσικό τοπίο της Περιφέρειας Ηπείρου συμπληρώνεται από τους άφθονους πόρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος, οι οποίοι βρίσκονται διάσπαρτοι σε όλη της την έκταση, μαρτυρώντας τον χαρακτήρα που έχει διαμορφώσει η ανθρώπινη δραστηριότητα και παρέμβαση στην περιοχή. Ο ελληνικός πολιτισμός της Ηπείρου αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά κεφάλαια του ελληνικού πολιτισμού.

Σε ολόκληρη την Περιφέρεια υπάρχει πλήθος κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων, βυζαντινών μνημείων καθώς και ιδιαίτερης ιστορικής σημασίας οικισμοί. Πιο συγκεκριμένα, στην Ήπειρο υπάρχουν συνολικά ογδόντα δύο (82) οικισμοί οι οποίοι έχουν χαρακτηριστεί ως παραδοσιακοί.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αρχιτεκτονική των οικισμών της Ηπείρου, με τα αρχοντικά σπίτια της περιοχής να χρονολογούνται από τον 18ο αιώνα. Τα βασικά υλικά κατασκευής των κτιρίων των οικισμών είναι η πέτρα και το ξύλο, με τους Ηπειρώτες να θεωρούνται οι καλύτεροι τεχνίτες των υλικών αυτών.

Η Ήπειρος χαρακτηρίζεται από ορεινότητα, γεγονός που οφείλεται στην ύπαρξη επιβλητικών ορεινών όγκων στην περιοχή, οι οποίοι όχι μόνο διαμορφώνουν και προσδίδουν ιδιαίτερα φυσικά χαρακτηριστικά στην Ήπειρο, αλλά έχουν

διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και στη διαμόρφωση του τοπικού πολιτιστικού περιβάλλοντος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα πέτρινα γεφύρια, τα οποία έχουν ταυτιστεί με την ηπειρώτικη παράδοση και βρίσκονται σε πολλά σημεία της περιοχής. Τα γεφύρια της Ηπείρου έχουν αποτελέσει πηγή έμπνευσης για πνευματικά έργα, όπως πίνακες, δημοτικά τραγούδια, λαϊκές παραδόσεις κ.ά. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει τη βαρύνουσα σημασία που έχουν διαδραματίσει τα γεφύρια στην ηπειρώτικη παράδοση και στον ηπειρώτικο πολιτισμό. Τα πιο γνωστά είναι:

- το Γεφύρι της Άρτας, το οποίο συνδέει τις δύο όχθες του Αράχθου και αποτελεί σήμα κατατεθέν για την περιοχή, αφού η μεγάλη δυσκολία κατά την κατασκευή του έχει αποτελέσει τη βάση για πολλούς θρύλους, ποιητικές δημιουργίες και δημοτικά τραγούδια.
- το Γεφύρι της Πλάκας, υπήρξε από τα πιο γνωστά μονότοξα γεφύρια της Ελλάδας και συνέδεε τις δύο όχθες του Αράχθου, κοντά στα Τζουμέρκα. Τον Φεβρουάριο του 2015 κατέρρευσε εξαιτίας των πλημμυρών και χάρη στην επιτυχημένη συνεργασία του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, του Υπουργείου Υποδομών, του Υπουργείου Οικονομικών, της Περιφέρειας Ηπείρου, του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος το γεφύρι αποκαταστάθηκε στην παλιά του μορφή και αναδείχθηκε η υλική και άυλη του αξία εντός του ιδιαίτερου φυσικού τοπίου στο οποίο βρίσκεται. Το έργο της αποκατάστασης του Γεφυριού της Πλάκας τιμήθηκε με το Βραβείο Ευρωπαϊκής Κληρονομιάς / Europa Nostra 2021.
- το Γεφύρι της Κόνιτσας, το οποίο βρίσκεται στον Αώο ποταμό και είναι από τα μεγαλύτερα της χώρας.

Οι αρχαίοι χώροι θέασης στην Ήπειρο (Δωδώνη, Γίτανα, Κασσώπη, Νικόπολη, Άρτα) αποτέλεσαν την «καρδιά» της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» της Περιφέρειας Ηπείρου κατά την προηγούμενη Προγραμματική Περίοδο 2014-2020. Στο πλαίσιο δε της Πολιτιστικής Διαδρομής συστάθηκε και λειτουργεί το Τοπικό Σύμφωνο Υποστήριξης και Ανάπτυξης, το οποίο απαρτίζεται σήμερα από 50 επιχειρήσεις που έχουν πιστοποιηθεί σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπει το Τοπικό Σύμφωνο.

Ο πλούτος της φυσικής και την πολιτιστικής κληρονομιάς της Περιφέρειας Ηπείρου αποτελούν την βάση της αίτησης που έχει καταθέσει η Περιφέρεια Ηπείρου στην Διεύθυνση Στρατηγικού Σχεδιασμού του Υπουργείου Τουρισμού ώστε η Ήπειρος να αναγνωριστεί ως ο πρώτος Πρότυπος Προορισμός

Ολοκληρωμένη Διαχείριση² στην Ελλάδα. Συνεχίζοντας δε την στρατηγική της ΟΧΕ «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» και αξιοποιώντας τις δυνατότητες του πρόσφατου ν. 4875/21 «Πρότυποι Τουριστικοί Προορισμοί Ολοκληρωμένη Διαχείρισης, Οργανισμοί Διαχείρισης και Προώθησης Προορισμού, Ιαματικές Πηγές Ελλάδας και άλλες ρυθμίσεις για την ενίσχυση της τουριστικής ανάπτυξης», το Περιφερειακό Συμβούλιο Ηπείρου όρισε την ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΗΠΕΙΡΟΥ ΑΕ-Αναπτυξιακός Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης ως τον Οργανισμό Διαχείρισης και Προώθησης του Προορισμού (DMMO) «Ήπειρος».

Παρουσίαση επιχειρησιακών σχεδίων που έχουν εκπονηθεί

Τα βασικότερα επιχειρησιακά σχέδια που έχουν εκπονηθεί για την περιοχή είναι:

- ◆ Στρατηγική για την «Πολιτιστική Διαδρομή των Αρχαίων Θεάτρων της Ηπείρου»
- ◆ Διερεύνηση του ευρύτερου ιστορικού χώρου Σουλίου: Ανάδειξη, προστασία και ανάπτυξη του πολιτισμικού και πολιτιστικού του τοπίου
- ◆ Πρόγραμμα Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων για την περιοχή του μυθικού Αχέροντα
- ◆ Masterplans Ιαματικών Φυσικών Πόρων

Στρατηγική για την «Πολιτιστική Διαδρομή των Αρχαίων Θεάτρων της Ηπείρου»

Στο πλαίσιο της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου, η Περιφέρεια Ηπείρου υλοποίησε την Στρατηγική για την Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση με τίτλο «Πολιτιστική Διαδρομή των Αρχαίων Θεάτρων της Ηπείρου». Η Στρατηγική είχε ως στόχο την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της περιφερειακής RIS3 στοχεύοντας στη δημιουργία «πilotικής πολιτιστικής διαδρομής για τα αρχαία θέατρα της Ηπείρου». Η επιλογή παρουσιάζει ενδιαφέρον γιατί συνδέεται με έναν από τους πλέον υποσχόμενους τομείς της Ηπειρώτικης οικονομίας, τον τουρισμό, που μπορεί να δώσει ώθηση στην αναπτυξιακή διαδικασία, ανακόπτοντας την οικονομική υστέρηση που έγινε πιο έντονη λόγω της κρίσης και να αντιμετωπίσει τα κυριότερα προβλήματα της περιοχής: ανεργία, μείωση εισοδημάτων, συρρίκνωση των επιχειρήσεων, μειωμένη σύνδεση του αγροδιατροφικού τομέα με το τουριστικό κύκλωμα, ελλιπής σύνδεση του παράκτιου τουρισμού με εναλλακτικές μορφές τουρισμού και την ενδοχώρα, μικρή τουριστική περίοδος,

² Νόμος 4875/2021

εξασφάλιση προσβασιμότητας -επισκεψιμότητας- οργάνωσης των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων και υποστήριξή τους με κατάλληλα έργα υποδομών.

Η εφαρμογή της ιδέας δημιουργεί ένα πολύ ελκυστικό «περίβλημα» για την οργάνωση συγκροτημένης «βιωματικής» εξερεύνησης στους βασικότερους αρχαιολογικούς χώρους της Ηπείρου και την δημιουργία μίας ολοκληρωμένης πολιτιστικής διαδρομής και ενός εξειδικευμένου και επώνυμου προϊόντος πολιτιστικού τουρισμού, στους αρχαίους χώρους θέασης και ακρόασης της Ηπείρου:

- Δωδώνη (Π.Ε. Ιωαννίνων)
- Νικόπολη (Π.Ε. Πρέβεζας)
- Κασσώπη (Π.Ε. Πρέβεζας)
- Αμβρακία (Π.Ε. Άρτας)
- Γίτανα (Π.Ε. Θεσπρωτίας)

Στρατηγικός Στόχος της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» είναι η έξυπνη και βιώσιμη ανάπτυξη για όλους μέσω της δημιουργίας ενός εξειδικευμένου και επώνυμου προϊόντος πολιτιστικού τουρισμού και η οργάνωση συγκροτημένης «βιωματικής» εξερεύνησης στους βασικότερους αρχαιολογικούς χώρους της Ηπείρου μέσα από ένα συνολικό πλέγμα δράσεων (βελτίωση υποδομών, παρεμβάσεις προσβασιμότητας, και, κυρίως, ολοκλήρωσης της αλυσίδας αξίας του τομέα τουρισμός - πολιτισμός - αγροδιατροφή).

Ο Στρατηγικός Στόχος της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» εξυπηρετείται μέσω της υλοποίησης 28 δράσεων, συνολικού προϋπολογισμού 38.087.500 € καθ'όλη τη διάρκεια της Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020, που ομαδοποιούνται σε 6 τομείς:

1. Ψηφιακές Υπηρεσίες
2. Υποδομές
3. Μνημεία
4. Ενίσχυση Επιχειρήσεων
5. Προσωπικό
6. Δημοσιότητα/marketing

Διερεύνηση του ευρύτερου ιστορικού χώρου Σουλίου: Ανάδειξη, προστασία και ανάπτυξη του πολιτισμικού και πολιτιστικού του τοπίου

Η περιοχή του Σουλίου συγκαταλέγεται, ως γνωστόν, στους σημαντικότερους τόπους ιστορικής μνήμης της Ελλάδος. Μνήμης η οποία δεν περιορίζεται στη

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

νεότερη Ελληνική ιστορία μόνο, αλλά επιστρέφει στο χρόνο, ώστε να βυθιστεί και σε αυτές ακόμη, τις μυθικές απαρχές της Ελληνικής αρχαιότητας. Σκαρφαλωμένη στην κορυφή απόκρημνων υψωμάτων, μερικές εκατοντάδες μέτρα επάνω από την κοίτη του ποταμού Αχέροντα, η περιοχή διαθέτει σημαντικά τοπιακά, χωρικά και ανθρώπινα-κοινωνικά χαρακτηριστικά. Διαθέτει δηλαδή σημαντικότητα χαρακτηριστικά ενός σύμπλοκου 'πολιτισμικού τοπίου', που θα χαρακτηριζόταν παγκόσμια μοναδικό.

Η περιοχή διαθέτει οικισμούς που παρά την εγκατάλειψη διατηρούν την ιστορική δομή τους και «μνημεία», ενώ το 2008 οριοθετήθηκε ο αρχαιολογικός χώρος Σουλίου (ΦΕΚ 362 ΑΑΠ/14.08.2008). Το φυσικό τοπίο, αδρό λιτό, «δωρικό» είναι ιδιαίτερα επιβλητικό και υποβάλλει άμεσα στο γνώστη της ιστορίας την ισχυρή εντύπωση της άμεσης αλληλεξάρτησης του ιστορικού γίνεσθαι και του φυσικού περιβάλλοντος.

Αντικείμενο του ερευνητικού προγράμματος ήταν η συστηματική έρευνα και αξιολόγηση ενός σύμπλοκου 'πολιτισμικού τοπίου', όπως έχει νωρίτερα αναφερθεί για το Σούλι, μιας περιοχής με σημαντικά τοπιακά, χωρικά και ανθρώπινα-κοινωνικά χαρακτηριστικά. Στόχος η διερεύνηση προτάσεων για την προβολή και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής - πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής, στο πλαίσιο της ανάδειξης και βιώσιμης ανάπτυξης του ευρύτερου πολιτισμικού τοπίου, του φυσικού και ιστορικού χώρου του Σουλίου καθώς και η ενεργοποίηση της περιοχής μακροπρόθεσμα, με αφετηρία και αφορμή τους εορτασμούς για τα 200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση.

Οι επιμέρους ΣΚΟΠΟΙ / ΣΤΟΧΟΙ ειδικότερα αφορούν:

- στη βιώσιμη ανάπτυξη, προστασία και ανάδειξη του ευρύτερου πολιτισμικού τοπίου του Τετραχωρίου του Σουλίου. Δηλαδή του φυσικού και του δομημένου περιβάλλοντος, της υλικής όσο και της άυλης κληρονομιάς. Πρόκειται για τη βιώσιμη ανάπτυξη, την προστασία και ανάδειξη της ποιότητας του ορεινού τοπίου συνολικά με ιδιαίτερη αναφορά σε εμβληματικούς τόπους, όπως για παράδειγμα το Τετραχώρι Σουλίου, τα κάστρα της περιοχής κλπ.
- στη διατύπωση παρεμβάσεων και δράσεων για τη δημιουργία μιας βιώσιμης κοινότητας, βελτίωση των συνθηκών ζωής και ανάδειξη της πολιτιστικής ταυτότητας της περιοχής, που αποτελεί σημαντικό ιστορικό τόπο.
- στη συγκρότηση ενός δικτύου παρεμβάσεων, με ένα ενιαίο - σύγχρονο τρόπο που να αναδεικνύει τον ιδιαίτερο φυσικό, ιστορικό, πολιτιστικό και πολιτισμικό χαρακτήρα του τόπου.

- στην οργάνωση ενός δικτύου διαδρομών, συμπλεκόμενων μεν αλλά αφιερωμένων η κάθε μία σε διαφορετικό πλέγμα συσχετισμών. Διαδρομές ιστορικές, πολιτιστικές, τοπιακές, διαδρομές που συνδέουν μνημεία, ιστορικούς τόπους, ιδιαίτερα φυσικά τοπία, οικισμούς και κατασκευές ανώνυμης αρχιτεκτονικής, άλλες που αφορούν ιδιαίτερους ιστορικούς συσχετισμούς κλπ. Αυτός ο διαχωρισμός σε επιμέρους κατηγορίες, χωρίς να αποκλείει τον μεταξύ τους συγκερασμό θα επιτρέψει την προσέλκυση επισκεπτών διαφορετικών ηλικιών και διαφορετικών ενδιαφερόντων. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών, που θα διασυνδεθεί με ευρύτερους κοινωνικοοικονομικούς στόχους και σε συνδυασμό με μια σειρά υποδομών υποδοχής επισκεπτών και συνακόλουθων έργων θα συμβάλλει στην ανάδειξη και αύξηση της ελκυστικότητας του τόπου, και θα εξασφαλίσει τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την ενίσχυση της παραγωγικής βάσης του τόπου.
- στην ψηφιακή ανάδειξη του χώρου του Τετραχωρίου, των συνδεδεμένων με αυτόν διαδρομών, των μνημείων και των σημείων φυσικού και ιστορικού ενδιαφέροντος.
- στη διασύνδεση του αρχαιολογικού χώρου με άλλα σημεία ενδιαφέροντος σε ένα ενιαίο δίκτυο διαδρομών, ούτως ώστε να ισχυροποιηθεί ο ρόλος του ως κόμβου διάδρασης και ανάπτυξης για τις γύρω περιοχές.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με την συνεργασία του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, του Εθνικού Μετσόβιου Πανεπιστημίου (ΕΜΠ) και του Μετσόβιου Κέντρου Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕΚΔΕ) του ΕΜΠ, καθώς και της Περιφέρειας Ηπείρου και περιλαμβάνει τρία στάδια:

- τον εντοπισμό, τη συλλογή και μελέτη βιβλιογραφικών πηγών και όλων των απαραίτητων δεδομένων, στοιχείων και μελετών που σχετίζονται με την υπό μελέτη περιοχή, καθώς και με το αντικείμενο, το περιεχόμενο και τους στόχους της έρευνας. Περιλαμβάνει επίσης μια πρώτη ανάγνωση της περιοχής μελέτης και της διαχρονικής της εξέλιξης ενώ επιχειρεί να θέσει το υπόβαθρο θέσεων της ερευνητικής μελέτης.
- την αναγνώριση της περιοχής μελέτης (Τετραχώρι Σουλίου και της ευρύτερης περιοχής), που περιλαμβάνει τη χαρτογράφηση των χαρακτηριστικών συγκρότησης του χώρου και των κρίσιμων συντελεστών ανάδειξης του.
- τη διατύπωση προτάσεων για την προβολή και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής - πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής (Τετραχώρι Σουλίου), στο πλαίσιο ανάδειξης και βιώσιμης ανάπτυξης του ευρύτερου πολιτισμικού τοπίου, του φυσικού και ιστορικού χώρου του Σουλίου. Περιλαμβάνει, επίσης, προτάσεις

ενεργοποίησης της περιοχής μακροπρόθεσμα, με αφετηρία και αφορμή τους εορτασμούς για τα 200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση.

Οι γενικές προτάσεις της ερευνητικής ομάδας για το Σούλι διαμορφώθηκαν με κύριες και πρωταρχικές κατευθύνσεις οργάνωσης του χώρου ως εξής:

- τη συγκρότηση ενός δικτύου παρεμβάσεων, με ένα ενιαίο - σύγχρονο τρόπο που να αναδεικνύει τον ιδιαίτερο φυσικό, ιστορικό, πολιτιστικό και πολιτισμικό χαρακτήρα του τόπου.
- την οργάνωση ενός δικτύου διαδρομών, συμπλεκόμενων μεν, αλλά αφιερωμένων η κάθε μία σε διαφορετικό πλέγμα συσχετισμών. Διαδρομές ιστορικές, πολιτιστικές, τοπιακές, διαδρομές που συνδέουν μνημεία, ιστορικούς τόπους, ιδιαίτερα φυσικά τοπία, οικισμούς και κατασκευές ανώνυμης αρχιτεκτονικής, άλλες που αφορούν ιδιαίτερους ιστορικούς συσχετισμούς κλπ. Αυτός ο διαχωρισμός σε επιμέρους κατηγορίες, χωρίς να αποκλείει τον μεταξύ τους συγκερασμό, θα επιτρέψει την προσέλκυση επισκεπτών διαφορετικών ηλικιών και διαφορετικών ενδιαφερόντων. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών, που θα διασυνδεθεί με ευρύτερους κοινωνικοοικονομικούς στόχους και σε συνδυασμό με μια σειρά υποδομών υποδοχής επισκεπτών και συνακόλουθων έργων, θα συμβάλει στην ανάδειξη και αύξηση της ελκυστικότητας του τόπου, και θα εξασφαλίσει τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την ενίσχυση της παραγωγικής βάσης του τόπου.

Για την προστασία και ανάδειξη των ιστορικών τεκμηρίων στο χώρο, τη δημιουργία των απαραίτητων συνθηκών επισκεψιμότητας του χώρου αλλά και την αναβίωση των οικισμών -σε όποιο βαθμό αυτή αποφασιστεί - απαραίτητες προϋποθέσεις αποτελούν:

- η στερέωση και προστασία των κατάλοιπων των ιστορικών κτισμάτων, ώστε να μην επιδεινωθεί η κατάστασή τους και να διατηρηθούν όσο είναι εφικτό τα αυθεντικά στοιχεία που διασώζουν, τεκμήρια της ζωής των Σουλιωτών .
- η οριοθέτηση των ρεμάτων και όπου απαιτείται διευθέτηση της κοίτης των ποταμών και ρεμάτων για την αποφυγή πλημμυρίδων που ακυρώνουν τμήματα του δημόσιου χώρου, για την ένταξη του υδάτινου στοιχείου και στη σημερινή ζωή του τόπου, καθώς αυτό έχει ασκήσει σημαντικό ρόλο στη δομή των οικισμών και στη ζωή των Σουλιωτών.
- ο καθαρισμός του δημόσιου χώρου των τεσσάρων οικισμών, η επίλυση κάθε είδους προβλημάτων του και η αποκάλυψη και συντήρηση των ιστορικών

- μονοπατιών που συνδέουν τα επώνυμα κτίσματα και τα σημεία ενδιαφέροντος.
- Ο έλεγχος των αυθαίρετων περιφράξεων εντός του δομημένου χώρου ώστε να μη διακόπτουν την κίνηση του επισκέπτη και ανατρέπουν την ελεύθερη ιστορική εικόνα του χώρου.
  - η βελτίωση της προσβασιμότητας προς τους οικισμούς και η εξασφάλιση της εξυπηρέτησης με είδη καθημερινής ανάγκης, ιατρικές παροχές, κλπ.
  - η οριοθέτηση και ανάδειξη των ιστορικών ορεινών διαδρομών που μπορεί να αποτελέσουν ενδιαφέρουσα ορειβατική δραστηριότητα.
  - η εγκατάσταση των ελλειπουσών/ανεπαρκών υποδομών (δίκτυο τηλεφωνίας, διαδικτυακή σύνδεση, σύστημα διαχείρισης απορριμμάτων, σύστημα υδροδότησης).

Πρόγραμμα Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων για την περιοχή του μυθικού Αχέροντα

Το στρατηγικό σχέδιο για το Πρόγραμμα Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων στην περιοχή του μυθικού Αχέροντα σχεδιάστηκε με πρωτοβουλία των ενδιαφερόμενων φορέων - μελών Εταιρικής Σχέσης, όπως αυτή έχει αποτυπωθεί στην Προγραμματική Σύμβαση με τίτλο: «Συμφωνία εταιρικής Σχέσης για το Σχεδιασμό και την Ωρίμανση Προγράμματος Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων για την περιοχή του Μυθικού Αχέροντα»: του Δήμου Σουλίου, του Δήμου Πάργας, της Περιφέρειας Ηπείρου, του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, του Φορέα Διαχείρισης στενών και εκβολών ποταμών Αχέροντα και Καλαμά, και των αναπτυξιακών οργανισμών ΗΠΕΙΡΟΣ ΑΕ και ETANAM ΑΕ.

Η προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης καταλαμβάνει γεωγραφικά θέση στο δυτικό τμήμα της Περιφέρειας Ηπείρου και εκτείνεται συνολικά σε 3 Περιφερειακές Ενότητες:

- την περιφερειακή ενότητα με τον Δήμο Σουλίου,
- την περιφερειακή ενότητα Πρέβεζας με τους Δήμους Πάργας, Πρέβεζας και Ζηρού, και
- την περιφερειακή ενότητα Ιωαννίνων με τον Δήμο Δωδώνης.

Στην περιοχή παρέμβασης περιλαμβάνονται 46 Δημοτικές/Τοπικές Κοινότητες: 17 στον Ν. Θεσπρωτίας, 22 στον Ν. Πρέβεζας και 7 στον Ν. Ιωαννίνων.

Διαρθρώνεται σε έξι στρατηγικούς στόχους:

- Ανάδειξη της πολιτιστικής αξίας του μυθικού Αχέροντα
- Ανάδειξη της ιστορικής αξίας της περιοχής

- Προστασία, αποκατάσταση και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος
- Ενίσχυση θεσμικού πλαισίου άσκησης δραστηριοτήτων, οργάνωση υποδομών και επιχειρηματικότητας για εναλλακτικές μορφές τουρισμού
- Ενίσχυση της καινοτομίας ως παράγοντα ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας και προώθησης της απασχόλησης
- Ανάσχεση των φυσικών κινδύνων και καταστροφών

και αποτελείται από 11 πρόδρομα έργα, 22 έργα του κυρίως προγράμματος και 14 μελλοντικές δράσεις, συνολικού προϋπολογισμού 25 εκ. €.

Masterplans Ιαματικών Φυσικών Πόρων

Το έργο “ TheRout_Net – Thematic Routes and Networks” εντάσσεται στο πλαίσιο των στρατηγικών έργων του Προγράμματος Συνεργασίας “Interreg V-A Ελλάδα-Ιταλία 2014-2020” και επικεφαλής-εταίρος είναι η Περιφέρεια Ηπείρου.

Το έργο υποστηρίζει την αποκατάσταση σημαντικών πολιτιστικών μνημείων και παλιών εγκαταστάσεων με στόχο την αξιοποίηση του θεματικού τουρισμού και των θεματικών διαδρομών αξιοποιώντας τον υφιστάμενο φυσικό πλούτο. ΤΟ έργο ασχολήθηκε με τη δημιουργία ή/και αξιοποίηση πολιτιστικών δρομολογίων και διαδρομών επικεντρωμένη στο θέμα «νερό» (όπως οι ιαματικές πηγές). Η Περιφέρεια Ηπείρου, έχοντας ως κρίσιμο ζήτημα την ολοκληρωμένη αξιοποίηση των τοπικών Ιαματικών Φυσικών Πόρων ως βασική προτεραιότητα, εκπόνησε ολοκληρωμένα masterplan για τους Ιαματικούς Φυσικούς Πόρους: Αμαράντου, Καβασίλων, Χανόπουλου Άρτας, Πρέβεζας και Σαγιάδας.

Επιπλέον, προγραμματίσει μέσω του έργου:

- την επέκταση και εκσυγχρονισμό κτιρίου ιαματικών πηγών στην περιοχή του Αμαράντου Κόνιτσας
- την επέκταση και εκσυγχρονισμό κτιρίου ιαματικών πηγών στην περιοχή των Καβασίλων Κόνιτσας
- Αναβάθμιση των εγκαταστάσεων ιαματικών πηγών Πρέβεζας με έργα εκσυγχρονισμού και επέκτασης
- Έργα βελτίωσης πρόσβασης και σήμανσης προς τα ιαματικά λουτρά Χανόπουλου Άρτας.

Προσδιορισμός περιοχών εφαρμογής ΟΧΕ

Ανάλυση των αναπτυξιακών αναγκών και του αναπτυξιακού δυναμικού της Περιφέρειας, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών διασυνδέσεων (Συνεκτική και τεκμηριωμένη SWOT ανάλυση)

Για την αξιολόγηση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος της Περιφέρειας χρησιμοποιείται η μέθοδος της ανάλυσης SWOT. Πρόκειται για την ανάλυση των ισχυρών και αδύνατων σημείων του εσωτερικού περιβάλλοντος και τη διερεύνηση των ευκαιριών και απειλών του εξωτερικού περιβάλλοντος. Η SWOT συμβάλλει στην κατανόηση του προφίλ μιας περιοχής και στην αναγνώριση της στρατηγικής.

ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ

- Γεωγραφική θέση που καθιστά την Ήπειρο σημαντική Πύλη της Ελλάδας προς τα Βαλκάνια και την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Ύπαρξη ολοκληρωμένων αυτοκινητόδρομων (Εγνατία Οδός και Ιόνια Οδός).
- Συνεχώς βελτιούμενο εθνικό και επαρχιακό οδικό δίκτυο.
- Ύπαρξη τοπικού (Ιωάννινα) και διεθνούς (Άκτιο) αεροδρομίου.
- Ύπαρξη υποθαλάσσιας ζεύξης Πρέβεζας - Ακτίου.
- Πρόσβαση σε φυσικό περιβάλλον υψηλής ποιότητας και κάλλους.
- Απαράμιλλο φυσικό κάλλος, πλούσιο υδάτινο δυναμικό και βιοποικιλότητα, που καθιστούν την Ήπειρο σημαντικό τουριστικό προορισμό.
- Προστατευόμενο φυσικό περιβάλλον, με θεσμικά οριοθετημένες περιοχές.
- Ολοκληρωμένος σχεδιασμός υποδομών διαχείρισης υγρών και στερών αποβλήτων.
- Δημόσιες (Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο, νοσοκομείο Χατζηκώστα κλπ) και ιδιωτικές υποδομές υγείας με υπερεθνική εμβέλεια.
- Υψηλού επιπέδου ερευνητικές υποδομές και υποδομές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων).
- Υψηλού επιπέδου ερευνητικές υποδομές και υποδομές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.
- Κεκτημένη τεχνογνωσία από την υλοποίηση μεγάλων έργων υποδομής στην ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου.
- Πλούσιοι φυσικοί πόροι, μακρόχρονη ιστορία και έντονο πολιτισμικό

απόθεμα, που συνδυάζονται αρμονικά δημιουργώντας μία ιδιαίτερη ταυτότητα της περιοχής, ως βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού και του τουρισμού της ενδοχώρας.

- Ύπαρξη πολλών μη αστικών περιοχών με ιδιαίτερα ελκυστικά χαρακτηριστικά διαβίωσης.
- Διατήρηση σε μεγάλο βαθμό του παραδοσιακού τρόπου ζωής
- Πρωτογενής τομέας που συνιστά πυλώνα ανάπτυξης για την περιοχή.
- Παρουσία περιοχών γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας, κυρίως στις πεδινές περιοχές των Π.Ε. Πρέβεζας και Άρτας.
- Επίτευξη οικονομικών κλίμακας, ιδιαίτερα στους κλάδους των αιγοπροβάτων, της πτηνοτροφίας, της χοιροτροφίας, των εσπεριδοειδών και του λαδιού.
- Ύπαρξη σημαντικών ιχθυοκαλλιεργητικών μονάδων.
- Ύπαρξη σημαντικών μεταποιητικών μονάδων επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων. Θετική αλληλεξάρτηση του πρωτογενούς τομέα με την αγροτική βιομηχανία.

ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ

- Γεωγραφική θέση που αυξάνει το κόστος των παραγόμενων προϊόντων.
- Γεωμορφολογία που δημιουργεί ενδοπεριφερειακές ανισότητες.
- Έλλειψη σιδηροδρομικού δικτύου.
- Συγκρούσεις και αδυναμίες σχεδιασμού χρήσεων γης.
- Εμφάνιση ενδοπεριφερειακών και διαπεριφερειακών ανισοτήτων.
- Υψηλό ποσοστό ανεργίας.
- Χαμηλό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Ύπαρξη έντονων ενδοπεριφερειακών διαφορών μεταξύ των Π.Ε. της Ηπείρου καθώς και μεταξύ αστικών κέντρων και υπαίθρου.
- Υψηλή εξάρτηση της οικονομίας από τον τομέα των Δημόσιων υπηρεσιών.
- Μικρή παρουσία βιοτεχνικής και βιομηχανικής δραστηριότητας.
- Ύπαρξη πολύ μικρών οικογενειακών επιχειρήσεων, που αδυνατούν να επιτύχουν οικονομίες κλίμακας.

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

- Ανάδειξη της Περιφέρειας σε ενδιάμεσο κόμβο Διευρωπαϊκών Δικτύων, προς τα Βαλκάνια, τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής.
- Ευκαιρίες ανάπτυξης σημαντικών κλάδων της οικονομίας, με την στήριξη των βελτιωμένων υποδομών προσβασιμότητας.
- Λιμάνια (Ηγουμενίτσα και Πρέβεζα) και τελωνεία (Κακαβιά, Μέρτζιανη και Μαυρομάτι) που αποτελούν σημεία διασυνοριακής ανάπτυξης.
- Δημιουργία πόλου συνδυασμένης μεταφορικής και μεταποιητικής δραστηριότητας στην ευρύτερη περιοχή του λιμένα Ηγουμενίτσας.
- Ευκαιρίες ανάπτυξης περιοχών με φυσικό περιβάλλον υψηλής ποιότητας και κάλλους.
- Αναβάθμιση των αστικών μεταφορών με τη χρήση "πράσινων" φιλοπεριβαλλοντικών οχημάτων και τεχνολογιών.
- Συνεργασίες μεταξύ των φορέων της περιοχής για την ανάδειξη της περιοχής σε κέντρο βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας & εκπαίδευσης, για την παροχή υψηλής ποιότητας υπηρεσιών και προϊόντων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.
- Συνεχής βελτίωση του μορφωτικού και εκπαιδευτικού επιπέδου του ανθρώπινου δυναμικού στην Ήπειρο.
- Ανάπτυξη εφαρμογών πληροφορικής, ενεργειακών και περιβαλλοντικών τεχνολογιών.
- Αξιοποίηση των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών της περιοχής για την ανάπτυξη ειδικών αθλητικών δραστηριοτήτων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Αξιοποίηση του πλούσιου ιστορικού και πολιτιστικού αποθέματος για την ανάπτυξη οικονομικά πρόσφορων δραστηριοτήτων.
- Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού και δραστηριοτήτων, με επίκεντρο το προστατευόμενο φυσικό περιβάλλον και το πλούσιο ιστορικό και πολιτισμικό απόθεμα.
- Ενιαία και ολοκληρωμένη διαχείριση του τουριστικού προορισμού "Ήπειρος" (brand name) ως προορισμό 4 εποχών.
- Αξιοποίηση εφαρμογών διαδικτύου για την προβολή του τουριστικού προϊόντος.
- Συγκριτικό πλεονέκτημα της Περιφέρειας στην παραγωγή ποιοτικών, επώνυμων γεωργικών, κτηνοτροφικών και προϊόντων υδατοκαλλιέργειας

- Ευκαιρίες ανάπτυξης βιοτεχνικών και βιομηχανικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τα αγροτικά προϊόντα και τις υδατοκαλλιέργειες.
- Εμπέδωση νοοτροπίας συνεργατικών συμπράξεων (clusters).
- Ανάδειξη των παραδοσιακών χαρακτηριστικών της τοπικής κτηνοτροφίας για την παραγωγή καινοτόμων προϊόντων υψηλής διατροφικής αξίας.
- Μετεξέλιξη του παραδοσιακού αγρότη σε σύγχρονο επιχειρηματία με διαρκή εκπαίδευση και κατάρτιση.

ΑΠΕΙΛΕΣ

- Ανταγωνισμός στον τομέα των υποδομών και των υπηρεσιών λόγω εγγύτητας στα Βαλκάνια.
- Υψηλοί δείκτες γήρανσης και πληθυσμιακή ερήμωση.
- Άναρχη και κατά τόπους υπέρμετρη τουριστική εκμετάλλευση, που μπορεί να πλήξει το φυσικό κάλος και τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά της περιοχής.
- Η συνεχιζόμενη κρίση και οι επιπτώσεις από την πανδημία Covid-19
- Ο πόλεμος στην Ουκρανία και επιπτώσεις της, ιδίως στην παραγωγική αλυσίδα και στις τιμές των καυσίμων και του ηλεκτρισμού.

Προσδιορισμός περιοχών που είτε παρουσιάζουν συγκεκριμένα προβλήματα/ανάγκες που πρέπει να αντιμετωπιστούν με συνολικό τρόπο, είτε διακρίνονται από σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες/προκλήσεις

Μέσα από την ανάλυση που προηγήθηκε, καθώς και την παρουσίαση των βασικών κειμένων στρατηγικής και των επιχειρησιακών σχεδίων που έχουν εκπονηθεί, μπορούν να προσδιορισθούν οι ακόλουθες τρεις περιοχές στην Ήπειρο που είτε παρουσιάζουν συγκεκριμένα προβλήματα/ανάγκες που πρέπει να αντιμετωπιστούν με συνολικό τρόπο, είτε διακρίνονται από σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες/προκλήσεις.

- ◆ Η περιοχή της Βόρειας Πίνδου και ειδικότερα η περιοχή των ιαματικών πηγών Αμαράντου-Καβασίλων-Πυξαριάς και τα Μαστοροχώρια
- ◆ Η περιοχή της Νότιας Πίνδου και ειδικότερα Συρράκο-Καλλαρίτες- Βαθύπεδο-Λάκμος
- ◆ Η περιοχή Σουλίου-Αχέροντα

Η περιοχή της Βόρειας Πίνδου

Η περιοχή διακρίνεται από σημαντικές προκλήσεις αλλά ταυτόχρονα και από αναπτυξιακές δυνατότητες:

- Η πληθυσμιακή συρρίκνωση
- Η απόσταση από αστικά κέντρα
- Οι ιαματικές πηγές στον Αμάραντο και στα Καβάσιλα
- Το πλούσιο φυσικό περιβάλλον
- Η πολιτιστική κληρονομιά με
- Ο ισχυρός κτηνοτροφικός χαρακτήρας της περιοχής
-

Η περιοχή της Νότιας Πίνδου

Η περιοχή διακρίνεται από σημαντικές προκλήσεις αλλά ταυτόχρονα και από αναπτυξιακές δυνατότητες:

- Η πληθυσμιακή συρρίκνωση
- Η απόσταση από αστικά κέντρα
- Ο ισχυρός κτηνοτροφικός χαρακτήρας της περιοχής

Η περιοχή Σουλίου-Αχέροντα

Η περιοχή διακρίνεται από σημαντικές προκλήσεις αλλά ταυτόχρονα και από αναπτυξιακές δυνατότητες:

Αιτιολόγηση επιλογής και σύνδεση με την SWOT ανάλυση

Βόρεια Πίνδος	Νότια Πίνδος	Σούλι-Αχέροντας
<ul style="list-style-type: none"> • Προώθηση εναλλακτικού τουρισμού και κυρίως του ιαματικού • Παραγωγή προϊόντων ποιότητας - Σύνδεση παραγωγής του πρωτογενούς τομέα με το τουριστικό κύκλωμα • Βελτίωση υποδομών	<ul style="list-style-type: none"> • Βελτίωση υποδομών • Στήριξη πρωτογενούς παραγωγής • Προώθηση τουρισμού υπαίθρου • Σύνδεση παραγωγής του πρωτογενούς τομέα με το τουριστικό κύκλωμα	<ul style="list-style-type: none"> • Βελτίωση υποδομών • Περιπατητικά μονοπάτια • Στήριξη της κτηνοτροφίας και της παραγωγής αρωματικών φαρμακευτικών φυτών (ΑΦΦ) • Προώθηση πολιτιστικού τουρισμού

Προτεραιοποίηση των προτεινόμενων σχεδίων

Στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Περιφέρειας Ηπείρου για την νέα προγραμματική περίοδο προωθείται η υλοποίηση στρατηγικών ΟΧΕ για την προώθηση ενός νέου προτύπου χωρικής οργάνωσης της Περιφέρειας που θα στηρίζεται στην αρχή της ολοκληρωμένης αξιοποίησης των διαθέσιμων πόρων και υποδομών με ταυτόχρονη προστασία των στοιχείων που συνθέτουν το περιβάλλον και τοπίο της Ηπείρου. Με τις δράσεις των συγκεκριμένων ΟΧΕ επιδιώκεται η αξιοποίηση της γεωγραφικής θέσης και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Περιφέρειας (φυσικό περιβάλλον, πολιτιστική κληρονομιά και αξιόλογοι αρχαιολογικοί χώροι, παραγωγή αξιόλογων προϊόντων του φυτικού και ζωικού κεφαλαίου) για την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική ανάπτυξη των περιοχών της.

Επιπλέον, η Στρατηγική της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» της προγραμματικής περιόδου 2014-2020 προβλέπει ότι «... μελλοντικά υπάρχει η δυνατότητα ανάπτυξης επάλληλων και εμπλεκόμενων θεματικών τουριστικών διαδρομών, στους σπάνιους οικότοπους, τα πέτρινα γεφύρια και τις ιαματικές πηγές που συνδιαμορφώνουν

ένα συμπληρωματικό τουριστικό προϊόν, με στόχο να αποτελέσει κινητήρια δύναμη για την τόνωση της τουριστικής δραστηριότητας στην Περιφέρεια...»

Οι τρεις εν δυνάμει περιοχές (Βόρειας Πίνδου, Νότιας Πίνδου, Σουλίου-Αχέροντα) χαρακτηρίζονται από κοινές δυνατότητες και προκλήσεις:

- ◆ Παραγωγή προϊόντων ποιότητας – Σύνδεση του πρωτογενούς τομέα με το τουριστικό κύκλωμα
- ◆ Στήριξη της κτηνοτροφίας και της παραγωγής αρωματικών φαρμακευτικών φυτών
- ◆ Διαφοροποίηση από το μοντέλο του μαζικού τουρισμού - Προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- ◆ Βελτίωση υποδομών

Προτείνεται λοιπόν η συνέχιση της υπάρχουσας ΟΧΕ «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» και τον εμπλουτισμό και επέκτασή της σε διάφορα είδη θεματικού τουρισμού και την ανάδειξη νέων περιοχών πολιτιστικού και φυσικού κεφαλαίου της Περιφέρειας.

Για την περίοδο 2021-2027 αναδεικνύεται μια Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση για την Περιφέρεια Ηπείρου με «πυρήνες» τις τρεις περιοχές και τίτλο «Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα, στην Φύση και στον Πολιτισμό στην Ήπειρο» και στηρίζεται στο δίπτυχο: εναλλακτικός τουρισμός (πολιτιστικός, ιαματικός, περιπατητικός, υπαίθρου) – σύνδεση πρωτογενούς τομέα με το τουριστικό κύκλωμα.

Στόχοι της Στρατηγικής

Αναπτυξιακό Όραμα

Η Ήπειρος ανέκαθεν ήταν μια απομονωμένη περιοχή και μια από τις φτωχότερες περιφέρειες της χώρας. Παράλληλα, το παραδοσιακό τουριστικό μοντέλο "ήλιος-θάλασσα" πρέπει να συνεχίζεται να εμπλουτίζεται με εναλλακτικές μορφές τουρισμού, να συνδεθεί με την ενδοχώρα ενώ και η τουριστική περίοδος πρέπει να επιμηκυνθεί. Τα δε περιθώρια συνεργασίας του τουριστικού κυκλώματος με τον πρωτογενή τομέα - έναν σημαντικό τομέα της τοπικής οικονομίας που επίσης κινδυνεύει - για την προσφορά ποιοτικών τοπικών προϊόντων είναι ακόμα μεγάλα.

Η αντιμετώπιση των προβλημάτων της περιοχής δεν θα πρέπει να γίνει στη βάση αποσπασματικών μέτρων ή δράσεων. Αντίθετα, οι λύσεις θα πρέπει να βρίσκονται κάτω από των ίδια "ομπρέλα" και να εντάσσονται σε μια ολοκληρωμένη στρατηγική έτσι ώστε οι δράσεις να επιφέρουν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Η συγκρότηση της στρατηγικής για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη βασίζεται στην αναπτυξιακή στρατηγική που έχει υιοθετηθεί από την Περιφέρεια και εστιάζει στα συγκριτικά πλεονεκτήματά της. Η Ήπειρος στρέφεται σε κλάδους που προσφέρουν ήδη προστιθέμενη αξία, όπως ο πρωτογενής τομέας και η μεταποίηση του καθώς επίσης και η τουριστική δραστηριότητα, οι οποίοι καλούνται να εκσυγχρονιστούν, να διεθνοποιηθούν και να παράγουν προϊόντα νέα ή παλιά με χαρακτηριστική ποιότητα, έτοιμα για τις διεθνείς αγορές.

Στρατηγικός Στόχος της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης «Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα, στην Φύση και στον Πολιτισμό στην Ήπειρο» είναι η δυναμική, εξωστρεφής και αειφορική ανάπτυξη της Ηπείρου, εστιασμένη στην μοναδικότητα, το περιβάλλον και τον πολιτισμό, ώστε να καταστεί ελκυστικός προορισμός για καινοτόμο επιχειρηματικότητα και τουριστική προσέλκυση επισκεπτών από όλο τον κόσμο.

Περιγραφή μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης για την αντιμετώπιση των διαπιστωμένων αναπτυξιακών αναγκών και του αναπτυξιακού δυναμικού της περιοχής

Σύνοψη υφιστάμενων στρατηγικών και πολιτικών που σχετίζονται με την περιοχή παρέμβασης (τοπικές, περιφερειακές και εθνικές) και τεκμηρίωση συμβατότητας με αυτές.

Η προτεινόμενη Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση είναι συμβατή με τις υφιστάμενες στρατηγικές και πολιτικές που εφαρμόζονται σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και υπερ-εθνικό επίπεδο.

Τα βασικότερα κείμενα στρατηγικής που αφορούν την περιοχή είναι:

- ◆ Το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2021-2027
- ◆ Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Ηπείρου 2021-2027
- ◆ Ελληνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας
- ◆ Η Αναθεώρηση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

Το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2021-2027

Στις 2 Μαΐου 2018, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την πρότασή της για το νέο Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2021-2027 (ΠΔΠ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αντίστοιχα στις 29 Μαΐου 2018 ανακοίνωσε την πρότασή της για την Πολιτική Συνοχής και τους Κανονισμούς των Ταμείων της νέας προγραμματικής περιόδου 2021-2027 εγκαινιάζοντας επισήμως την περίοδο διαπραγμάτευσης. Η πρόταση της Ε.Ε. σχετικά με την πολιτική Συνοχής περιλαμβάνει έναν ενιαίο Κανονισμό Κοινών Διατάξεων (ΚΔΔ) που διέπει την εφαρμογή των ακόλουθων Ταμείων: Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), Ταμείο Συνοχής (ΤΣ), Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+), Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑΛ) και για πρώτη φορά το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας και το Ταμείο Διαχείρισης Συνόρων και Θεωρήσεων. Με βάση το πλαίσιο αυτό, στη νέα προγραμματική περίοδο έμφαση δίνεται στους παρακάτω πέντε στόχους πολιτικής:

- 1) Μια εξυπνότερη Ευρώπη — καινοτόμος και έξυπνος οικονομικός μετασχηματισμός.
- 2) Μια πιο «πράσινη» Ευρώπη με χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα.
- 3) Μια πιο διασυνδεδεμένη Ευρώπη — κινητικότητα και περιφερειακές διασυνδέσεις ΤΠΕ.
- 4) Μια πιο κοινωνική Ευρώπη — υλοποίηση του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.

5) Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της — βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών χάρη σε τοπικές πρωτοβουλίες.

Οι 11 θεματικοί στόχοι της στρατηγικής E2020 και κατ' επέκταση της προγραμματικής περιόδου 2014-2020 ενοποιούνται σε 5 Στόχους Πολιτικής (ΣΠ), ενώ αντίστοιχα οι 60 επενδυτικές προτεραιότητες μειώνονται σε 30 ειδικούς στόχους. Ουσιαστική διαφορά σε σχέση με την τρέχουσα περίοδο αποτελεί το γεγονός ότι η χωρική ανάπτυξη μετατρέπεται σε έναν διακριτό Στόχο Πολιτικής «Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες». Στο πλαίσιο αυτό, η πολιτική συνοχής στηρίζει διακριτά τις αναπτυξιακές στρατηγικές που καταρτίζονται σε τοπικό επίπεδο και ενισχύει τον ρόλο των τοπικών αρχών. Παράλληλα, ενισχύεται περαιτέρω η αστική διάσταση της πολιτικής για τη συνοχή, καθώς το 6% των πόρων του ΕΤΠΑ (έναντι 5% στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο) διατίθεται για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη, ενώ δίνεται και η δυνατότητα για την κατάρτιση ενός νέου προγράμματος δικτύωσης και ανάπτυξης ικανοτήτων για τις αστικές αρχές, η Ευρωπαϊκή Αστική Πρωτοβουλία οι πόροι για την οποία διαχειρίζονται άμεσα από την Ε.Ε..

Η θεματική συγκέντρωση παραμένει ως υποχρέωση τόσο στο ΕΤΠΑ όσο και στο ΕΚΤ+ αλλά με αλλαγές σε σχέση με την τρέχουσα περίοδο. Στο ΕΤΠΑ, αφορά τους Στόχους Πολιτικής 1 και 2. Τα κριτήρια της θεματικής συγκέντρωσης εφαρμόζονται σε εθνικό επίπεδο και όχι σε επίπεδο κατηγοριών περιφερειών, γεγονός που προσφέρει ευελιξία στις επιλογές του κάθε Κράτους - Μέλους¹¹. Έτσι για τα ΚΜ με κατά κεφαλή ΑΕΠ κάτω από το 75%, όπως η Ελλάδα, προβλέπεται ότι:

- τουλάχιστον το 35% των πόρων του ΕΤΠΑ να διατεθεί στο Στόχο Πολιτικής 1 και
- τουλάχιστον το 30% των πόρων του ΕΤΠΑ να διατεθεί στο Στόχο Πολιτικής 2

Οι 11 θεματικοί στόχοι της ΠΠ 2014-2020 ενοποιούνται σε 5 Στόχους Πολιτικής (ΣΠ), ενώ αντίστοιχα οι 60 επενδυτικές προτεραιότητες ενσωματώνονται σε 35 ειδικούς στόχους (32 ειδικούς στόχους κατανεμημένους στους ΣΠ 1-5, 1 ειδικό στόχο για το ΤΔΜ και 2 ειδικούς στόχους για τα Προγράμματα Interreg).

Την προγραμματική περίοδο (ΠΠ) 2021-2027, η χωρική ανάπτυξη εντάσσεται σε διακριτό Στόχο Πολιτικής (ΣΠ) και ειδικότερα στο ΣΠ5 «Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες», ο οποίος χρηματοδοτείται από το ΕΤΠΑ. Στο πλαίσιο του ΣΠ5, οι αρμόδιοι φορείς για το σχεδιασμό και την υλοποίηση μπορούν να επιλέξουν πέραν των πεδίων παρέμβασης που αντιστοιχούν στον ΣΠ5 και από τα πεδία παρέμβασης των υπολοίπων ΣΠ (1-4). Κατά αντιστοιχία της ΠΠ 2014-2020, τα

χωρικά εργαλεία, τα οποία δύναται να χρησιμοποιηθούν, είναι οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις και οι στρατηγικές για την Τοπική Ανάπτυξη με την Πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων.

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Ηπείρου 2021-2027

Ο σχεδιασμός της Ηπείρου για την ΠΠ 21-27 λαμβάνει υπόψη όλες τις κατευθύνσεις και τα κείμενα της πολιτικής συνοχής της ΕΕ, τις αρχές του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, τις συστάσεις του Συμβουλίου της Ε.Ε. και τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Επίσης, λαμβάνει υπόψη τις συμπληρωματικές πολιτικές και εργαλεία εθνικής και περιφερειακής ανάπτυξης όπως το «Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων», το «Σχέδιο Ανάπτυξης της Ελληνικής Οικονομίας», την έκθεση για την περιφερειακή πολιτική για την Ελλάδα μετά το 2020 του ΟΟΣΑ και τις εθνικές ή περιφερειακές στρατηγικές. Επίσης, έμφαση δίνεται στην προώθηση της γαλάζιας ανάπτυξης, σύμφωνα με τις προτεραιότητες της Ανακοίνωσης της Επιτροπής σχετικά με μια νέα προσέγγιση για τη βιώσιμη γαλάζια οικονομία στην ΕΕ - Μετασχηματισμός της γαλάζιας οικονομίας της ΕΕ για ένα βιώσιμο μέλλον, καθώς άλλωστε αποτελεί και πυλώνα προτεραιότητας για την Ελλάδα. Ο σχεδιασμός της Ηπείρου έχει συμπληρωματικότητα και συνέργεια με άλλες μορφές στήριξης όπως το «Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης» και το «Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας Ελλάδα 2.0». Επιπρόσθετα αναφέρεται ότι η Ήπειρος συμμετέχει στην Μακροπεριφερειακή Στρατηγική Αδριατικής Ιονίου – EUSAIR.

Το αναπτυξιακό όραμα της Περιφέρειας για την περίοδο 2021-2027 είναι:

«Η δυναμική, εξωστρεφής και αειφορική ανάπτυξη της Ηπείρου, εστιασμένη στην μοναδικότητα, το περιβάλλον και την ιστορία, ώστε να καταστεί ελκυστικός προορισμός για καινοτόμο επιχειρηματικότητα και τουριστική προσέλκυση επισκεπτών από όλο τον κόσμο καθώς και ένα σύγχρονο ενεργειακό, επιχειρηματικό, μεταφορικό κέντρο της χώρας και πύλη εισόδου της Δυτικής Ευρώπης».

Για την επίτευξη του αναπτυξιακού αυτού οράματος, διαμορφώνεται ένα συνεκτικό πλέγμα πέντε (5) Στρατηγικών Στόχων (Σ.Σ.):

- Σ.Σ. 1: Ενίσχυση και διαφοροποίηση της περιφερειακής οικονομίας μέσω της αξιοποίησης της έρευνας και της καινοτομίας

Ο συγκεκριμένος Σ.Σ υπηρετεί τον ΣΠ1 και θέτει ως κύριες προτεραιότητες την ανάπτυξη της περιφερειακής οικονομίας με έμφαση στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και τη σύνδεση με την έρευνα και καινοτομία, την

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

υποστήριξη των ερευνητικών υποδομών, την ενίσχυση της παραγωγικότητας και εξωστρέφειας των ΜΜΕ, την υποστήριξη των ΜΜΕ για την αναβάθμιση των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών με την χρήση και των ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών). Βασικό εργαλείο αποτελεί η Εθνική Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης - ΕΣΕΕ (με την περιφερειακή της διάσταση), η οποία θέτει τις προτεραιότητες για τον οικονομικό μετασχηματισμό της Ηπείρου. Η συστηματική εφαρμογή της διαδικασίας επιχειρηματικής ανακάλυψης, αναδεικνύει και εξειδικεύει τις ανάγκες και τις ευκαιρίες για συνεργασία της ερευνητικής κοινότητας με τις επιχειρήσεις. Η ενίσχυση του περιφερειακού συστήματος Έρευνας και Καινοτομίας αποτελεί επίσης βασικό πεδίο για τη δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας της περιφερειακής οικονομίας σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Επιπλέον, επιδιώκεται η εμβάθυνση του ψηφιακού μετασχηματισμού σε όλα τα επίπεδα (δημόσια διοίκηση, οικονομία, κοινωνία, κλπ.) καθώς και η στήριξη της ψηφιακής συνδεσιμότητας.

- Σ.Σ 2: Προώθηση της αειφορίας, της ορθολογικής και αποδοτικής διαχείρισης των φυσικών πόρων – Αντιμετώπιση της Κλιματικής Αλλαγής

Ο συγκεκριμένος Σ.Σ υπηρετεί τον ΣΠ2 και θέτει ως κύριες προτεραιότητες την προστασία του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος της Ηπείρου από ποικίλους κινδύνους, την θωράκιση από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, την προστασία και ορθολογική διαχείριση των υδατικών πόρων, την ολοκλήρωση του περιφερειακού σχεδιασμού για τη διαχείριση αποβλήτων, τη βελτίωση του ενεργειακού αποτυπώματος του κτιριακού τομέα (δημοσίου/ ιδιωτικού) καθώς και την προώθηση της κυκλικής οικονομίας.

Στόχος της αειφόρου ανάπτυξης είναι η επίτευξη οικονομικής προόδου με κατά το δυνατόν ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων δημιουργώντας συνθήκες βέλτιστης αξιοποίησης των φυσικών πόρων της Περιφέρειας. Αναπόσπαστοι στόχοι είναι η πρόληψη και μείωση της ρύπανσης του περιβάλλοντος και η προώθηση αειφόρων προτύπων κατανάλωσης και παραγωγής, ώστε να αποσυνδεθεί η οικονομική μεγέθυνση από την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Επίσης, έμφαση δίνεται στην προώθηση των ΑΠΕ, στην υλοποίηση δράσεων που περιλαμβάνονται στα Σχέδια Δράσης για τη Βιώσιμη Ενέργεια (ΣΔΒΕ), καθώς και στη στήριξη της βιώσιμης κινητικότητας με έμφαση στα αστικά κέντρα της Περιφέρειας με βάση τα Σχέδια Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (ΣΒΑΚ).

- Σ.Σ 3: Ενίσχυση της κινητικότητας

Ο συγκεκριμένος Σ.Σ υπηρετεί τον ΣΠ3 και θέτει ως κύριες προτεραιότητες την ολοκλήρωση των αναγκαίων μεταφορικών υποδομών για την απρόσκοπτη κινητικότητα ενδοπεριφερειακά και διαπεριφερειακά, τη διαμόρφωση ενός ασφαλούς και βιώσιμου (οικονομικά, περιβαλλοντικά) συστήματος μεταφορών και τη στήριξη της πολυτροπικής ανάπτυξης των μεταφορών. Στόχος είναι η άρση των εμποδίων πρόσβασης, η ανάπτυξη ενός ασφαλούς, συνεκτικού και διαλειτουργικού συστήματος μεταφορών υψηλής ποιότητας, η κατασκευή τμημάτων/ συνδέσεων που λείπουν από το δίκτυο κάτω από ένα συνεκτικό πλαίσιο ασφάλειας και αξιοπιστίας των μεταφορών με γνώμονα τη βελτίωση της προσβασιμότητας, τη μείωση του κόστους μεταφοράς και των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.

- Σ.Σ 4: Ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και του ανθρώπινου δυναμικού της Περιφέρειας

Ο συγκεκριμένος Σ.Σ υπηρετεί τον ΣΠ4 και στοχεύει σε μια πιο κοινωνική περιφέρεια. Θέτει ως κύριες προτεραιότητες την ανάληψη μέτρων για την εξάλειψη του φαινομένου της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, την παροχή ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας καθώς και σε κοινωνικές υπηρεσίες, την ανάληψη ειδικών δράσεων για ομάδες του πληθυσμού που είναι πιο ευάλωτες όπως ΑμεΑ, ηλικιωμένοι, κλπ., και την ενίσχυση του πολιτισμού και του αειφόρου τουρισμού ως επιταχυντές της οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής ένταξης. Επίσης επιδιώκεται η προώθηση της διά βίου μάθησης, η αναβάθμιση των υποδομών εκπαίδευσης, υγείας, πρόνοιας, η πρόσβαση όλων των πολιτών σε υπηρεσίες υγείας, καθώς και η βελτιστοποίηση της αποτελεσματικότητας των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης.

- Σ.Σ 5: Στήριξη της βιώσιμης και ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης

Ο συγκεκριμένος Σ.Σ υπηρετεί τον ΣΠ5 και θέτει ως κύριες προτεραιότητες την ενίσχυση της χωρικής συνοχής, την ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Ηπείρου και τη διαφοροποίηση των τοπικών οικονομιών, την ενίσχυση της ελκυστικότητας και την ανάδειξη της ταυτότητας των μεγάλων αστικών κέντρων. Επίσης επιδιώκεται η μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων, η αναζωογόνηση υποβαθμισμένων αστικών περιοχών και η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι ανωτέρω ΣΣ θα χρηματοδοτηθούν από το οικείο ΠεΠ καθώς και από άλλες πηγές όπως τομεακά Προγράμματα 21-27, Προγράμματα Interreg, Ταμείο Ανάκαμψης, ΕΤΘΑΥ, ΕΓΤΑΑ.

Επίσης συνέργειες εντοπίζονται και με Προγράμματα όπως HORIZON EUROPE (επιστημονική και τεχνολογική αριστεία, ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας, κλπ.), «Συνδέοντας την Ευρώπη» (μεταφορές, ενέργεια, ψηφιακή τεχνολογία), LIFE (περιβαλλοντική προστασία, διαφύλαξη της βιοποικιλότητας) κλπ.

Το ΠεΠ δύναται να υποστηρίξει επενδύσεις που συνδυάζουν επιτυχώς τις αρχές της αειφορίας, της αισθητικής και της συμμετοχικότητας της πρωτοβουλίας New European Bauhaus, με σκοπό την εξεύρεση προσιτών, χωρίς αποκλεισμούς, βιώσιμων και ελκυστικών λύσεων για τις κλιματικές προκλήσεις.

Η διασφάλιση της ισότητας ευκαιριών, της ένταξης και της καταπολέμησης κάθε μορφής διακρίσεων καθώς και η διασφάλιση της προσβασιμότητας στα ΑμεΑ διατρέχει οριζόντια το ΠεΠ, σύμφωνα με το άρθρο 9 «Οριζόντιες αρχές» του ΚΚΔ.

Ελληνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Το ελληνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας φιλοδοξεί να πυροδοτήσει μια αλλαγή υποδείγματος στην ελληνική οικονομία και τους θεσμούς, προς ένα πιο εξωστρεφές, ανταγωνιστικό και πράσινο οικονομικό μοντέλο, με πιο αποτελεσματικό και ψηφιοποιημένο κράτος, λιγότερο γραφειοκρατικό, με δραστικά μειωμένη παραοικονομία, με φορολογικό σύστημα φιλικό προς την ανάπτυξη και με ένα, ποιοτικό και αποτελεσματικό δίκτυο κοινωνικής προστασίας, προσβάσιμο σε όλους. Δεν πρόκειται απλώς για μια οικονομική μετάβαση. Στόχος είναι να γίνουν θεμελιώδεις οικονομικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, που θα επηρεάσουν όχι μόνο την οικονομική δραστηριότητα, αλλά και τις τεχνολογίες, τις νοοτροπίες και τους θεσμούς. Μία μετάβαση που συνδυάζει την οικονομική αποτελεσματικότητα με την καινοτομία και τον ψηφιακό εκσυγχρονισμό με την προστασία του περιβάλλοντος, την κοινωνική συνοχή και τη δικαιοσύνη.

Το ελληνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας σκοπεύει να είναι πλήρως εναρμονισμένο με τους στόχους της ΕΕ για ταχύτερη μετάβαση της ελληνικής οικονομίας προς ένα ψηφιοποιημένο και πράσινο μοντέλο ανάπτυξης, λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές ευρωπαϊκές συστάσεις για την χώρα μας, σε ό,τι αφορά τις προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις και τις αναγκαίες για την έγκαιρη ολοκλήρωσή τους επενδύσεις, και να προσθέσει ακόμη πιο φιλόδοξες μεταρρυθμίσεις, οι οποίες αποτελούν μέρος της στρατηγικής ατζέντας της Ελληνικής Κυβέρνησης, πολλές από τις οποίες περιλαμβάνονται και στην έκθεση της Επιτροπής Πισσαρίδη.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το Ελληνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας αποτελείται από τέσσερις πυλώνες: (1) Πράσινο, (2) Ψηφιακό, (3) Απασχόληση, δεξιότητες και κοινωνική συνοχή, (4) Ιδιωτικές επενδύσεις και οικονομικός και θεσμικός μετασχηματισμός.

Με οικονομικούς όρους, ο πρωταρχικός στόχος του Σχεδίου είναι να καλύψει το μεγάλο κενό σε επενδύσεις, εθνικό προϊόν και απασχόληση, κενό ενδημικό των επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας κατά την τελευταία δεκαετία που επιδεινώθηκε λόγω της πανδημίας του COVID-19.

Σε αυτό το πλαίσιο, το ελληνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας αποσκοπεί στο να κινητοποιήσει σημαντικές δυνάμεις από τον ιδιωτικό τομέα χρησιμοποιώντας: (α) σε σημαντικό βαθμό Συμπράξεις Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα για την πραγματοποίηση δημοσίων επενδύσεων, (β) Εταιρείες Παροχής Ενεργειακών Υπηρεσιών για την πραγματοποίηση έργων ενεργειακής απόδοσης στον δημόσιο τομέα και (γ) συγχρηματοδοτήσεις μέσω ποικίλων χρηματοδοτικών εργαλείων ώστε να συγκεντρώσει σημαντικότερα επιπρόσθετα ιδιωτικά κεφάλαια για τις επιλέξιμες ιδιωτικές επενδύσεις.

Η Αναθεώρηση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

Η αναθεώρηση του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Ηπείρου εγκρίθηκε με την υπ.αριθμ. ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/78523/1208 (ΦΕΚ 286/Τεύχος Α.Α.Π./28-11-2018) και αναθεωρεί και αντικαθιστά το προγενέστερο Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της Περιφέρειας.

Το ΠΧΠ Ηπείρου στοχεύει στη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου επιτελικού στρατηγικού προγράμματος χωρικών πολιτικών για την Περιφέρεια, το οποίο θα αποτελέσει το βασικό πλαίσιο χωροταξικών, πολεοδομικών, περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών επιλογών για το χρονικό ορίζοντα ισχύος του.

Οι γενικοί στόχοι του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας είναι οι εξής:

- ◆ Εναρμόνιση των διατάξεων του ΠΧΠ με τα θεσμοθετημένα εθνικής κλίμακας πλαίσια (Γενικό και Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια) και εξειδίκευση των κατευθύνσεών τους στο επίπεδο της Περιφέρειας Ηπείρου.
- ◆ Βελτίωση και αξιοποίηση της διεθνούς αναγνωσιμότητας και της γεωπολιτικής θέσης της Περιφέρειας, στη βάση ενός εξωστρεφούς προτύπου ανάπτυξης.
- ◆ Εξασφάλιση των προϋποθέσεων και ενεργοποίηση μηχανισμών για την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της

Περιφέρειας με κριτήριο τη βελτίωση των τοπικών κοινωνικών και οικονομικών παραμέτρων.

- ◆ Υποστήριξη της δημογραφικής δυναμικής, περιορισμός του ποσοστού ανεργίας σε επίπεδα συγκρίσιμα με τον εθνικό μέσο όρο και άμβλυση των αντιθέσεων μεταξύ αστικών κέντρων και αγροτικής ενδοχώρας.
- ◆ Βελτίωση των προϋποθέσεων αξιοποίησης των διαθέσιμων για:
  - την ενίσχυση, εκσυγχρονισμό και αναβάθμιση της πρωτογενούς παραγωγής,
  - τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, τον εκσυγχρονισμό και την ενίσχυση των μεταποιητικών επιχειρήσεων και τη σύνδεσή τους με την έρευνα και την καινοτομία,
  - την αναβάθμιση του τριτογενούς τομέα μέσα από τη στοχευμένη ενίσχυση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων (διαμόρφωση ισχυρής και διακριτής τουριστικής ταυτότητας, υποστήριξη του ερευνητικού έργου του Πανεπιστημίου των Ιωαννίνων, αναβάθμιση της ποιότητας και βελτίωση της ελκυστικότητας των υποδομών Υγείας στην ευρύτερη περιοχή: Β. Ιόνιο, Ν. Αλβανία).
- ◆ Ενίσχυση του ρόλου των αστικών κέντρων της Περιφέρειας και ιδίως των Ιωαννίνων, μέσα από την αξιοποίηση και ολοκλήρωση των νέων μεταφορικών δικτύων και της διοικητικής αναδιάρθρωσης, με προοπτική τη διαμόρφωση αστικών πόλων με διαπεριφερειακό και διεθνή ρόλο.
- ◆ Έλεγχος της εκτός σχεδίου δόμησης, διαχείριση των οχλουσών χρήσεων, ενίσχυση του ρόλου των οικισμών στην κατεύθυνση της λειτουργικής, χωρικής και θεματικής ολοκλήρωσης του οικιστικού δικτύου.
- ◆ Προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση του φυσικού και πολιτισμικού κεφαλαίου και του τοπίου, έλεγχος και περιορισμός των πηγών ρύπανσης, βελτίωση της ποιότητας των φυσικών και πολιτισμικών πόρων.
- ◆ Παροχή κατευθύνσεων χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού στον υποκείμενο ή θεματικά εξειδικευμένο σχεδιασμό της Περιφέρειας.

Οι στόχοι που θέτει το ΠΧΠ σε σχέση με τη βελτίωση του γεωπολιτικού ρόλου της Περιφέρειας στο εθνικό, βαλκανικό και ευρωπαϊκό χωρικό σύστημα υλοποιούνται ιδίως μέσα από την εξυπηρέτηση των ακόλουθων στρατηγικών κατευθύνσεων:

- ◆ Αξιοποίηση της θέσης της Περιφέρειας στον άξονα Αδριατικής - Ιονίου με έμφαση στους τομείς του τουρισμού, της ενέργειας και των μεταφορών.
- ◆ Αναδιάρθρωση των εμπορικών, πολιτισμικών, παραγωγικών σχέσεων με την Αλβανία, εν όψει και της πρόβλεψης για είσοδό της στην ΕΕ.

- ◆ Ενίσχυση και προβολή του ρόλου των αστικών κέντρων και ιδιαίτερα των Ιωαννίνων ως πόλων εκπαίδευσης, έρευνας, καινοτομίας, εμπορίου, τουρισμού και παροχής υπηρεσιών υγείας. Στόχος η γεωπολιτική και λειτουργική αναβάθμιση των σημαντικών πόλων της Περιφέρειας, στο χώρο των Δυτικών Βαλκανίων.
- ◆ Διαμόρφωση αναπτυξιακών αξόνων και πόλων διαπεριφερειακής και διεθνούς εμβέλειας μέσα από την αξιοποίηση των υφιστάμενων και προγραμματισμένων μεταφορικών υποδομών (Εγνατία Οδός, Δυτικός άξονας, λιμένας Ηγουμενίτσας, αεροδρόμιο Ιωαννίνων, σιδηρόδρομος).
- ◆ Ενίσχυση, εκσυγχρονισμός και καθετοποίηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, προβολή και κατοχύρωση των προϊόντων του πρωτογενούς τομέα της Ηπείρου στα οποία έχει, ή μπορεί σχετικά εύκολα να διαμορφώσει συγκριτικό πλεονέκτημα (κρέας, γαλακτοκομικά, ιχθυοκαλλιέργειες, λάδι, προϊόντα ΠΟΠ/ΠΓΕ κ.λπ.) και σύνδεσή τους με την τουριστική δραστηριότητα.
- ◆ Στοχευμένη υποστήριξη της μεταποιητικής δραστηριότητας ώστε να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα και να ενισχυθεί η εξωστρέφεια του τομέα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη σύνδεση της μεταποίησης με τον πρωτογενή τομέα. Στόχος είναι η ενίσχυση των εξαγωγών τελικών καταναλωτικών προϊόντων.
- ◆ Χωρικά και παραγωγικά στοχευμένη προσέλκυση επενδύσεων ιδιαίτερα στους τομείς βιομηχανίας, μεταφορών και τουρισμού.
- ◆ Αξιοποίηση του συνόλου των τουριστικών πόρων της Περιφέρειας με στόχο τη συγκρότηση πολυθεματικών τουριστικών δικτύων. Η διαφοροποίηση της ταυτότητας του τουριστικού προϊόντος της Ηπείρου σε σχέση με τον ανταγωνισμό της ευρύτερης περιοχής πρέπει να στηρίζεται στην ποικιλία και την ποιότητα των τουριστικών πόρων και στην έντονη εναλλαγή του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος.
- ◆ Ενίσχυση της δικτύωσης με τους τουριστικούς προορισμούς των νησιών του Βορείου Ιονίου (Κέρκυρα, Παξοί, Λευκάδα), μέσα από τη διαμόρφωση κυρίως συμπληρωματικού και δευτερευόντως ανταγωνιστικού τουριστικού προϊόντος.
- ◆ Ανάδειξη, αξιοποίηση και προστασία φυσικού και πολιτισμικού πλούτου και ενίσχυση προβολής της ιδιαιτερότητάς του.

Στόχοι της Στρατηγικής (συγκεκριμένοι, μετρήσιμοι, εφικτοί, ρεαλιστικοί και χρονικά οριοθετημένοι/SMART) και αναμενόμενα αποτελέσματα

Με στόχο την επίτευξη και υλοποίηση του στρατηγικού στόχου, η Στρατηγική της ΟΧΕ διαρθρώνεται γύρω από τους παρακάτω ειδικούς στόχους:

Ειδικός Στόχος 1 Αύξηση της ελκυστικότητας της περιοχής

Ειδικός Στόχος 2 Βελτίωση υποδομών

Ειδικός Στόχος 3 Διατήρηση του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς

Ειδικός Στόχος 4 Προστασία του περιβάλλοντος και κλιματική αλλαγή

Ειδικός Στόχος 5 Ενίσχυση της απασχολησιμότητας

Ειδικός Στόχος 6 Στήριξη της επιχειρηματικότητας μέσω συνεργατικών σχηματισμών - Προώθηση των προϊόντων πρωτογενούς παραγωγής (και μεταποίησης αυτών) - Σύνδεση της πρωτογενούς παραγωγής με το τουριστικό κύκλωμα

Ειδικός Στόχος 7 Αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων και μέσων

Ανάλυση των δραστηριοτήτων / δράσεων, σύνδεση με τους Στόχους Πολιτικής και τους Ειδικούς Στόχους του Επιχειρησιακού Προγράμματος 2021-2027 και ενδεικτικοί πόροι που απαιτούνται

Οι δραστηριότητες της Στρατηγικής περιλαμβάνουν:

Δραστηριότητα	Ενδεικτικοί Πόροι (€)	Στόχοι Πολιτικής ΠΕΠ	Ειδικό Στόχοι ΠΕΠ
Ενίσχυση επιχειρήσεων για τον ψηφιακό μετασχηματισμό τους	1.000.000,00	Μια εξυπνότερη Ευρώπη μέσω της προώθησης του καινοτόμου και έξυπνου οικονομικού μετασχηματισμού	1.ii εκμετάλλευση των οφελών της ψηφιοποίησης για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις και τις κυβερνήσεις
Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών και εφαρμογών	1.000.000,00		
Ενίσχυση ΜΜΕ για ενεργειακή αναβάθμιση / οργανωτική καινοτομία	2.100.000,00		1.iii ενίσχυση της ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ
Ενίσχυση συνεργατικών σχηματισμών – δικτυώσεων ΜΜΕ	400.000,00		
Ολοκλήρωση συγκοινωνιακών έργων ανάδειξης αρχαιολογικού χώρου Νικόπολης Περιφέρειας Ηπείρου	2.000.000,00	Μια πιο διασυνδεδεμένη Ευρώπη μέσω της ενίσχυσης της κινητικότητας και των περιφερειακών διασυνδέσεων ΤΠΕ	3.ii ανάπτυξη βιώσιμης, ανθεκτικής στην κλιματική αλλαγή, έξυπνης, ασφαλούς και διατροφικής εθνικής, περιφερειακής και τοπικής κινητικότητας, με καλύτερη πρόσβαση σε ΔΕΔ-Μ και διασυνοριακή κινητικότητα
Διαμόρφωση πολιτιστικών διαδρομών, με παρεμβάσεις για την ανάδειξη, αξιοποίηση και προβολή πολιτιστικών μνημείων, βασισμένες σε τοπικό σχεδιασμό	1.000.000,00	Μια πιο κοινωνική Ευρώπη μέσω της υλοποίησης του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων	(vi) Ενίσχυση του ρόλου του πολιτισμού και του βιώσιμου τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική ένταξη και την κοινωνική καινοτομία
<ul style="list-style-type: none"> Παρεμβάσεις ανάδειξης κτιρίων με αρχιτεκτονική και ιστορική σημασία για χρήση τους ως χώρους πολιτισμού και νεανικής 			

δημιουργίας			
<ul style="list-style-type: none"> • Δράσεις διαμόρφωσης κατάλληλων φυσικών χώρων για την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού (π.χ. πεδία αναρρίχησης, πίστες αιωροπτερισμού, διαδρομές ορεινού ποδηλάτου, χώροι διαμόρφωσης δραστηριοτήτων σε ποταμούς) • Δράσεις για τη δημιουργία οργανωμένων ορεινών πεζοπορικών διαδρομών (αποκατάσταση και σήμανση μονοπατιών, αξιοποίηση ψηφιακών τεχνολογιών, ανάπτυξη υποδομών εξυπηρέτησης χρηστών)» 	1.000.000,00		
Ενίσχυση ΜΜΕ για δημιουργία Νέων Θέσεων Εργασίας (ΝΘΕ).	500.000,00		(α) Βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση και μέτρα ενεργοποίησης για όλα τα άτομα που αναζητούν εργασία, συγκεκριμένα, τους νέους, ιδίως μέσω της υλοποίησης των εγγυήσεων για τη νεολαία, τους μακροχρόνια ανέργους και τις μειονεκτούσες ομάδες στην αγορά εργασίας, και για τα οικονομικώς αδρανή άτομα, καθώς και μέσω της προώθησης της αυτοαπασχόλησης και της κοινωνικής οικονομίας
Ενίσχυση της αυταπασχόλησης (ΝΕΕ)	200.000,00		
Προστασία, ανάπτυξη και προβολή της δημόσιας τουριστικής περιουσίας και υπηρεσιών στον τομέα του τουρισμού	10.422.374,00	Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της μέσω της προώθησης της βιώσιμης και ολοκληρωμένης	ii) την ενίσχυση της ολοκληρωμένης κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής τοπικής ανάπτυξης, της

	ανάπτυξης των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών, καθώς και μέσω της στήριξης τοπικών πρωτοβουλιών	πολιτιστικής κληρονομιάς και της ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών και των παράκτιων περιοχών μέσω της τοπικής ανάπτυξης με πρωτοβουλία των τοπικών κοινοτήτων.
166-Προστασία, ανάπτυξη και προβολή της πολιτισμικής κληρονομιάς και των πολιτιστικών υπηρεσιών	10.422.374,00	
079-Προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας, φυσική κληρονομιά και φυσικοί πόροι, πράσινες και γαλάζιες υποδομές	20.844.746,00	

Επιτελική Σύνοψη

Στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Περιφέρειας Ηπείρου για την νέα προγραμματική περίοδο προωθείται η υλοποίηση στρατηγικών ΟΧΕ για την προώθηση ενός νέου προτύπου χωρικής οργάνωσης της Περιφέρειας που θα στηρίζεται στην αρχή της ολοκληρωμένης αξιοποίησης των διαθέσιμων πόρων και υποδομών με ταυτόχρονη προστασία των στοιχείων που συνθέτουν το περιβάλλον και τοπίο της Ηπείρου. Με τις δράσεις των συγκεκριμένων ΟΧΕ επιδιώκεται η αξιοποίηση της γεωγραφικής θέσης και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Περιφέρειας (φυσικό περιβάλλον, πολιτιστική κληρονομιά και αξιόλογοι αρχαιολογικοί χώροι, παραγωγή αξιόλογων προϊόντων του φυτικού και ζωικού κεφαλαίου) για την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική ανάπτυξη των περιοχών της.

Η Ήπειρος ανέκαθεν ήταν μια απομονωμένη περιοχή και μια από τις φτωχότερες περιφέρειες της χώρας. Παράλληλα, το παραδοσιακό τουριστικό μοντέλο "ήλιος-θάλασσα" πρέπει να συνεχίζεται να εμπλουτίζεται με εναλλακτικές μορφές τουρισμού, να συνδεθεί με την ενδοχώρα ενώ και η τουριστική περίοδος πρέπει να επιμηκυνθεί. Τα δε περιθώρια συνεργασίας του τουριστικού κυκλώματος με τον πρωτογενή τομέα - έναν σημαντικό τομέα της τοπικής οικονομίας που επίσης κινδυνεύει - για την προσφορά ποιοτικών τοπικών προϊόντων είναι ακόμα μεγάλα.

Η συγκρότηση της στρατηγικής για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη βασίζεται στην αναπτυξιακή στρατηγική που έχει υιοθετηθεί από την Περιφέρεια και εστιάζει στα συγκριτικά πλεονεκτήματά της. Η Ήπειρος στρέφεται σε κλάδους που προσφέρουν ήδη προστιθέμενη αξία, όπως ο πρωτογενής τομέας και η μεταποίηση του καθώς επίσης και η τουριστική δραστηριότητα, οι οποίοι καλούνται να εκσυγχρονιστούν, να διεθνοποιηθούν και να παράγουν προϊόντα νέα ή παλιά με χαρακτηριστική ποιότητα, έτοιμα για τις διεθνείς αγορές.

Για την περίοδο 2021-2027 αναδεικνύεται μια Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση για την Περιφέρεια Ηπείρου με «πυρήνες» τις περιοχές της Βόρειας Πίνδου, της Νότιας Πίνδου και Σουλίου-Αχέροντα, οι οποίες χαρακτηρίζονται από κοινές δυνατότητες και προκλήσεις (όπως η ορεινότητα, η παραγωγή προϊόντων ποιότητας και η σύνδεση του πρωτογενούς τομέα με το τουριστικό κύκλωμα, η στήριξη της κτηνοτροφίας και της παραγωγής αρωματικών φαρμακευτικών φυτών, η διαφοροποίηση από το μοντέλο του μαζικού τουρισμού και η προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού) και η οποία στηρίζεται στο δίπτυχο: εναλλακτικός τουρισμός (πολιτιστικός, ιαματικός, περιπατητικός, υπαίθρου) – σύνδεση πρωτογενούς τομέα με το τουριστικό κύκλωμα.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Προτείνεται λοιπόν η συνέχιση της υπάρχουσας ΟΧΕ «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» και τον εμπλουτισμό και επέκτασή της σε διάφορα είδη θεματικού τουρισμού και την ανάδειξη νέων περιοχών πολιτιστικού και φυσικού κεφαλαίου της Περιφέρειας.

Στρατηγικός Στόχος της νέας Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης είναι η δυναμική, εξωστρεφής και αιεφορική ανάπτυξη της Ηπείρου, εστιασμένη στην μοναδικότητα, το περιβάλλον και τον πολιτισμό, ώστε να καταστεί ελκυστικός προορισμός για καινοτόμο επιχειρηματικότητα και τουριστική προσέλκυση επισκεπτών από όλο τον κόσμο.

Με στόχο δε την επίτευξη και υλοποίηση του στρατηγικού στόχου, η Στρατηγική της ΟΧΕ διαρθρώνεται γύρω από τους παρακάτω ειδικούς στόχους:

- Ειδικός Στόχος 1: Αύξηση της ελκυστικότητας της περιοχής
- Ειδικός Στόχος 2: Βελτίωση υποδομών
- Ειδικός Στόχος 3: Διατήρηση του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς
- Ειδικός Στόχος 4: Προστασία του περιβάλλοντος και κλιματική αλλαγή
- Ειδικός Στόχος 5: Ενίσχυση της απασχολησιμότητας
- Ειδικός Στόχος 6: Στήριξη της επιχειρηματικότητας μέσω συνεργατικών σχηματισμών - Προώθηση των προϊόντων πρωτογενούς παραγωγής (και μεταποίησης αυτών) - Σύνδεση της πρωτογενούς παραγωγής με το τουριστικό κύκλωμα
- Ειδικός Στόχος 7: Αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων και μέσων

Executive Summary

Within the framework of the Operational Programme of the Region of Epirus for the new programming period, the implementation of ITI strategies is promoted as a new model of spatial organization of the Region based on the principle of integrated utilization of available resources and infrastructures while protecting the elements that make up the environment and landscape of Epirus. The actions of these ITIs seek to exploit the geographical position and the special characteristics of the Region (natural environment, cultural heritage and remarkable archaeological sites, production of remarkable plant and livestock products) for the economic, social and environmental development of its areas.

Epirus has always been an isolated region and one of the poorest regions in the country. At the same time, the traditional "sun-sea" tourism model must continue

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

to be enriched with alternative forms of tourism, connected to the hinterland and the tourist season must be extended. The scope for cooperation between the tourism sector and the primary sector - an important sector of the local economy that is also at risk - for the supply of quality local products is still great.

The formulation of the strategy for integrated territorial development is based on the development strategy adopted by the Region and focuses on its comparative advantages. Epirus is turning to sectors that already offer added value, such as the primary sector and its processing as well as tourism activity, which are called upon to modernize, internationalize and produce new or old products with characteristic quality, ready for international markets.

For the period 2021-2027, an Integrated Territorial Investment is emerging for the Region of Epirus with "cores" the areas of Northern Pindos, South Pindos and Souli-Acheron, which are characterized by common capabilities and challenges (such as mountainousness, the production of quality products and the connection of the primary sector with the tourism circuit, the support of livestock farming and the production of aromatic medicinal plants, the differentiation from the model of mass tourism and the promotion of alternative forms of tourism) and which is based on the diptych: alternative tourism (cultural, spa, trekking etc) – connection of the primary sector with the tourism circuit.

It is therefore proposed to continue the existing ITI "Cultural Route to the Ancient Theatres of Epirus", enrich and expand it with various types of thematic tourism and the emergence of new areas of cultural and natural heritage of the Region.

The strategic objective of the new Integrated Territorial Investment is the dynamic, extrovert and sustainable development of Epirus, focused on uniqueness, environment and culture, in order to become an attractive destination for innovative entrepreneurship and tourist attraction of visitors from all over the world.

With the aim of achieving and implementing the strategic objective, the ITI Strategy is structured around the following specific objectives:

- Specific Objective 1: Increase the attractiveness of the region
- Specific Objective 2: Improving infrastructure
- Specific Objective 3: Conservation of culture and cultural heritage
- Specific Objective 4: Environmental protection and climate change
- Specific Objective 5: Enhance employability

- Specific Objective 6: Support entrepreneurship through clusters - Promotion of primary production products (and their processing) - Linking primary production with the tourism circuit
- Specific Objective 7: Exploit digital tools and media